

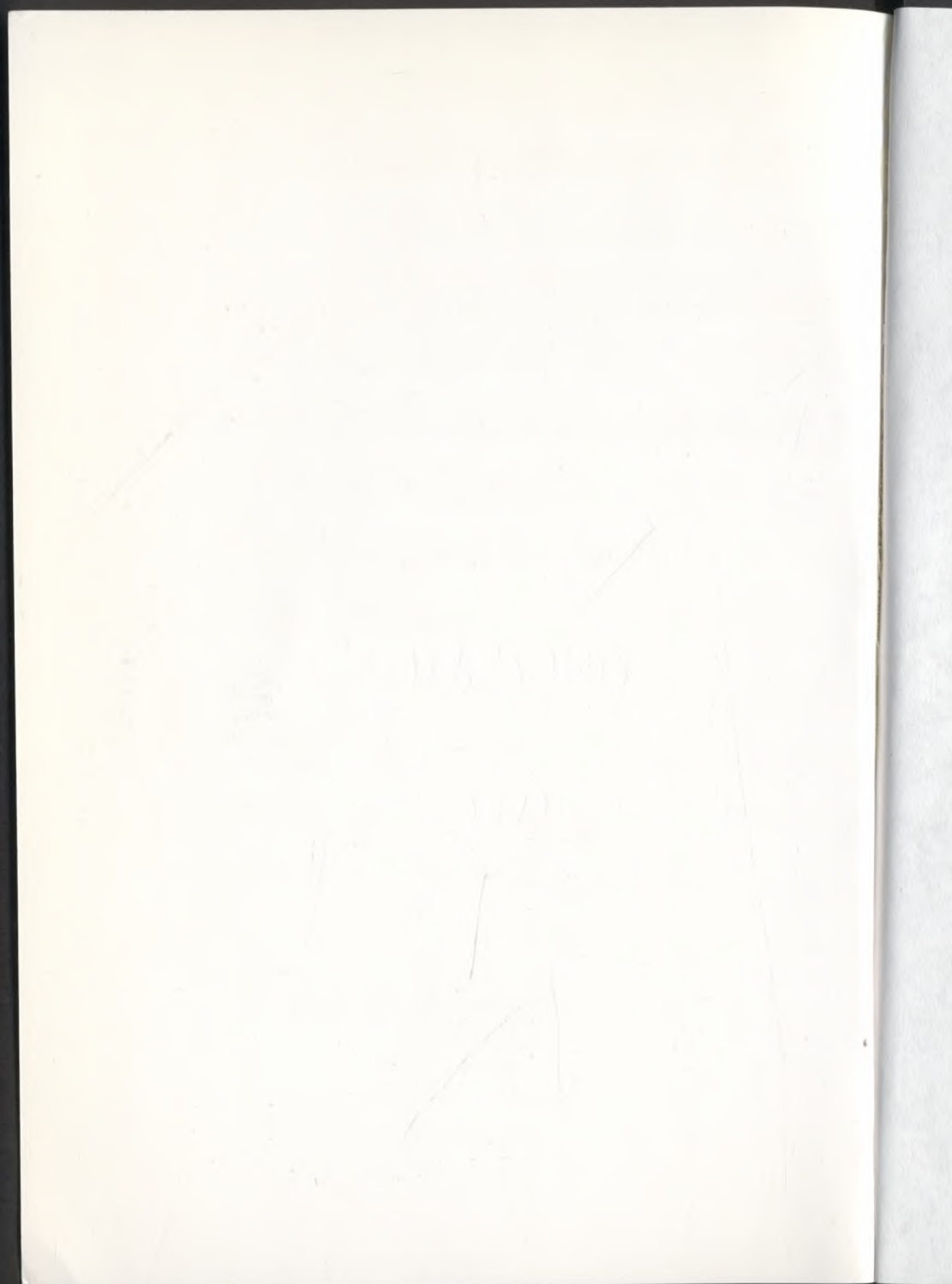
CSONTOS
JÁNOS

MB

159.443

GONDOLATOK
A LOMTÁRBAN

Csontos János

Gondolatok a lomtárban

Írások a Magyar Nemzetből, 1994–1996

SZABADHAJDÚ KIADÓ

Hajdúböszörmény, 1996

238312

A szerző ezúton mond köszönetet

a P&B Média Portfóliókezelő Rt.-nek,
a Batthyány Lajos Alapítványnak,
a Hajdúböszörményi Önkormányzatnak
és a Szabadhajdú hetilap szerkesztőségének,

hogy anyagi támogatással
e kötet megjelentetését elősegítették.

MB 159443

1997

© Csontos János

Szabadhajdú Kiadó, Hajdúböszörmény

Felelős kiadó: Lázár Imre

Szerkesztette: Tarczy Péter

A borítórajzot László Ákos készítette

Nyomta a Fábíán Bt. Debrecen, 1996.

ISBN 963 85189 5 2

ELŐSZÓ

Örülhet sorsának, aki írói műhely közelében él – és százszorosán örülhet, aki rendre részese is a gondolatok megtestesülésének. Idővel úgy érzi innen az ember, övé is egy-egy alkotás, szép kincslelet, gyöngyszem; övé is, amit emlegethet, kölcsön kérhet, amivel dicsekedhet-büszkélkedhet ország s világ előtt.

Így vagyok ezzel most én is. Itt következik harmincnégy írás, harmincnégy rajzolat, ecsetvonás, villanófény a közdolgainkról, megannyi „rettentő tanulság”, Vörösmartyval szólva – nála könyvtár, itt lomtár a töprengés tere: harmincnégy aprócska tényképet őriznek sorban e lapok forradalmakkal felérő, ám csendes jelenünkről. Csaknem valamennyi születésénél, előhívásánál ott voltam, ott tébláboltam, csupa ismerős mű, kedves „lom”, némelyiket elsőnek vettem kézbe; csoda-e hát, hogy most szívesen látom így együtt őket, rendezve, csokorba szedve, s mint közös termést ajánlom, jó szívvel bizony!

Okom erre még másért is akad. Egy elfelejtett műfaj ébresztgetése történik itt, s nálunk naponta a Magyar Nemzetben, ahonnét való; valaha, a nyomtatott sajtó bölcsőjénél egészen a közeli múltig a hírlapi tárca a legrangosabb helyeket érdemelte ki az újságok oldalain, ma meg csak megtűrt többnyire, sajnos fontosabb lett nála a vizsálya, a biznissz, a gyilok. A szép szóra immár alig van piac! Az okos szóra, a tiszta hangra. Mondják: ma mást kér a vevő. Holott úgy írni a világ megrázkódtatásairól, korszakos átlényegülésekről, közösségi és egyéni drámákról, sorsokról, jelenségekről, a közjóról netán, politikáról és demokráciáról, hatalomról és pénzről, fényűzésről és nyomorúságról – „hadováról” és „böjtről” –; úgy írni világosan, szépen, értőn, s igazul főként, hogy az eljusson a szívhez is, ne csak az észhez: ez volna a dolgunk!

Mindig örülök, ha látom, hogy az utánunk lépdelő nemzedékből valaki ezzel próbálkozik. Úgy, mint itt is. És őszintén hiszem, hogy végigböngészve e kötet sorjázó gondolatait, elmerengve némelyeken arra juthatunk, hogy érdemes volt megmenteni azokat a tiszavirágélettől, a napilap csupán percekben mérhető halhatatlanságától. Meg arra, eltűnődve lomtárak-könyvtárak üzenetein, hogy a reformkor óta izgató kérdést, amit a költő föltett – miként is megy a világ elébb? – átcipeljük az ezredfordulón.

Tóth Gábor

KANYAROK

KAYAROK

PLAKÁTMAGÁNY

Esett az éjjel. A kismama, akivel élek (fényes hasú, szilvásgombóc asszonyka, a hetedik hónapban) megcsúszott munkába menet. Baj szerencsére nem lett a dologból – még idejében sikerült korrigálni a galád gravitációt. A „bűnös” egy választási plakát volt, amit előző nap letéptek a sportpálya kerítéséről, a járdára dobtak, majd a májusi áldás alattomosan csúszdává áztatta. „*Plakátmagányban ázó éjjelek*” – jutott eszembe *Pilinszky* négysorosa, s valószínűleg megdöbbsenem: soha nem gondoltam volna, hogy ezt a látomásos képet szó szerint is lehet érteni.

Nézem a csuszamlós papirost: kackiás bajszú képviselőjelölt mosolyog fel rám róla – egyike azoknak, akik már bizonyosan nem ülnek majd ott a következő ciklusban a parlamenti patkóban. Mosolya, amely május nyolcadika előtt kélt, a két voksolási forduló között valamiféle anakronisztikus értelmet, fanyar idézőjelet kapott. Nem járnak persze jobban a vélt vagy valódi győztesek sem: a magabiztos, derűs arcokon a tendenciák ismeretében máris fölfedezni véljük a hatalom kontroll nélküli birtoklásával együtt járó, hunyorító sandaságot.

E plakátokat is – mint minden nyomtatott hungarikát – bizonyára gyűjti az *Országos Széchényi Könyvtár*. Ha oda nem ég addig, dédunokáink visszakereshetik, milyen arcok, milyen tekintet-alternatívák közül választhattunk mi az Úrnak 1994. évében. A legújabb sajtódivat, a falragaszok graffitis „átigazításáról” szóló képriportok közlése folytán pedig arról is fogalmat alkothatnak majd, miféle képes és szöveges kommentárokat fűzött hozzá az utca (*igazi és erre fölbérelt*) embere az ofszet nyomdai remekéhez. Eltűnődhetnek azon, tényleg csupa homoszexuális, imbecillis, Hitler-kefebajuszos kisebbség élt-e ekkortájt ebben az országban – legalábbis, ami a honyatya-kínálatot illeti.

Csak egy dolgot nem sejthetnek majd meg a könyvtári kutatószobák légkondicionált hűvösében: azt a síkos és sikamlós, szána-lomra méltó és gyilkos hajlamokat ébresztő *magányt*, amely az elavult, aktualitásukat veszített politikai plakátok osztályrésze a monotonul verdeső éjszakai esőben.

1994. V. 25.

SZIVÁRVÁNY

Volt egyszer egy ragyogó szovjet film, amelyről nem gondoltuk akkoriban, hogy túléli majd a szovjet rendszert: a *Ragyogj, ragyogj, csillagom*. Főhőse, a vándor kinematográfus az oroszországi polgárháború viharában próbálta gyakorolni választott mesteriségét – több-kevesebb sikerrel. A fapados mozinak otthont adó városkát hol a vörösök, hol a fehérek foglalták el; leleményes – és kreatív – mutatóványosunk pedig aszerint igazította az aláfestő versikét az egyetlen bugyutácska némafilmtekerecshez, hogy éppen ki ül a nézőtéren. Ily módon hol a nagy vörös komisszárok, hol a nagy fehér atamánok dicsőségét volt hivatva illusztrálni a melodramatikus történet; egy kislány elkószál piknikező családjától, s míg fölpezsdült vérű szülei a szabadtéri szerelem örömeinek hódolnak, ő pillangót kergetve belevész a tengerbe. Mozigépésünk rugalmasan alkalmazkodott a politikai váltógazdálkodáshoz; csupán egy ízben jött zavarba: amikor a soros hódító föltette neki a kérdést – nem ismer-e az említetteken kívül más színt is. Itt van például a zöld: az anarchistáké...

A régi kedves filmélményt a választási kampány szemlátomást való „kiszínesedése” juttatta most az eszembe. Ebben azonban nem annyira arról van szó, hogy *milyen csillag is ragyogjon* – hanem inkább arról, hogy *kié* ne. Elmagyarázták ugyan nekünk, hogy a negatív kampány állítólag különbözik a mocskolódótól; tudjuk, hogy a vörös csillag, mint önkényuralmi jelkép, a hatályos alkotmányba ütközik; s tény az is, hogy a mai magyar pártok szívesebben választják szimbólumaikat a virágoskertből, mint az égboltról. Mást jelentenek maguk a színek is, mint ama bizonyos példázatban: a *vörös* a szemünk előtt fakul ki rózsaszínné; a *fehér* viszont *Grósz* Károly országlása óta szalonképtelen; s a *zöld* sem az anarchistákhoz, hanem a nagyon is rendpárti hajlandóságokkal megáldott ökofantasztaákhoz kapcsolódik. A zöldet és a vöröst azonkívül – részben megintcsak más jelentéssel – előszeretettel használják bizonyos *bárók* jelzőiként, valamint szemléletes *görögdinnye-hasonlatokban*.

Kell valami lélektani háttérének lennie, miért épp a magyar trikolór színei vannak ennyire leterhelve. Erre azonban még *Goethe*

legendás színelmélete sem igen adhat választ – pedig, ha már pallettáról van szó, örömet gyönyörködnénk a szivárvány minden színében. Nem szívesen farigcsálnánk más-más versikét sem, aszerint, éppen ki a megrendelő. A mi vágyainkkal azonban nem-igen foglalkozik komolyan senki. Könnyen lehet, hogy míg a pártok, rossz szülők módjára, egymást ölik és ölelik a páston, addig mi *lenge lepkék után vetjük magunkat*, nem törődve azzal, hol-merre a tenger...

1994. V. 7.

KANYAROK

Nyálkás és csúszós a miskolci országút, a szembejövő autók reflektorai el-elvakítanak, a szemem meg majd' leragad az álmos-ságtól. Hiába: sokáig tartott a szilveszteri muri. Ha igaz a babona, hogy az egész évünk olyan lesz, mint a legislegelső napja, akkor az 1995-ös esztendőt a fél ország zúgó fejjel, másnaposan töltheti. *Emőd* táján, egy enyhe ívű kanyarban úgy elmélázom, hogy – felocsúdva a pilledtségből – csak egy apró, de hirtelen mozdulattal tudok korrigálni: vissza, a jobboldali sávba. Már valahol Gyöngyös határában villan az eszembe: alighanem az éppen *az* a kanyar volt.

Soha nem felejttem el apám őszinte kétségbeesését, miután közöltem vele a felkavaró hírt – addig ugyanis, lévén koránfekvő típus, még nem volt módja értesülni róla. A kiszolgált hengerész az autóbusz-pályaúdvarra fuvarozott éppen, hajnalok hajnalán, hogy munkakezdésre a borsodi szülőházból is a fővárosba érjek. Tenyere a májusi hűvösség ellenére is leizzadt a kormányon: „És mit mondtak: megmarad? Mert ha nem, akkor én most kire szavazak?” Tudós elemzők *utólag* fontoskodva találgatták: vajon hány „ingadozó” százalékot hozott a *Horn*-baleset keltette együttérzés a szocialista párt választási boszorkánykonyhájára – a lényeg azonban aligha a *kanyarban*, hanem a kanyar *előtt* történt: ama nevezetes karambolban *már eleve a favorit, a legkisebb munkásfiú, a „proli Krisztus” törte csontját.*

Gyermekkoromban apám egyik kedvenc szavajárása egy ideig az volt: „*Vigyázz, Malvin, jön a kanyar!*” Kedélyes filmbohózat

címéből lett családi szállóige: mindahányszor citálni lehetett, ha az épp aktuális közlekedési szituáció okot szolgáltatott rá. Azon a nyirkos hajnalon azonban, útban a busz felé, nem volt helye az évődésnek – az ominózus „bal”-eset csak megerősítette apámat abbéli eltökéltségében, hogy ki is a kormányzásban a soros.

Számos apa és anya gondolhatta így országszerte – összesített meggyőződésüket jól szemlélteti a pirospozsgás parlamenti patkó. Annál nagyobb familiáris pálfordulás ez, mert odahaza a szüleimtől évtizedeken át mást sem hallhattam, mint a hatalom keresetlen kritikáját, valamint a nyárikonyha-szekrény tetejéről a *sistergő Szabad Európát* meg *Amerika Hangját*. Plebejus bögrecsárdánkban a lehető legelmarasztalóbb jelző az volt, ha valakiről azt mondták: „ez olyan pártunk-és-kormányunk ember”! Öt eszten-deje, az első „nem népfrontos” választáson annak rendje és módja szerint is voksolt a család. „Nem tudjuk, mit akarnak ezek az új pártok, de szavaztunk az egyikre helyetted, a másikra meg a hű-god helyett” – közölte anyám, akkori pártszimpátiánknak hízeleg-ve. Tavaly viszont nem voltak tekintettel ránk: „maguk helyett” szavataak – a maguk esze szerint, a régi megoldásra. Emlegettek ugyan kormányzati gőgöt, a kisember semmibe vételét; ezek azonban nem a saját szavaik voltak – inkább hittem „háztáji” gaz-dasági megfontolásaiknak.

Fél évtizede még egzotikus anekdotaként mosolyogtam meg kolléganőm családi sztoriját: eszerint orthodox marxista apja a vá-lasztások idejére szó szerint *bezárta reformer anyját a fürdőszo-bába*, csak hogy ne voksolhasson „arra a renegát MSZP-re”. Ilyen minálunk nem fordulhatna elő – mosolyogtam magabiztosan. A nyáron ellenben azt kellett tapasztalnom, hogy olykor a kiabá-lásig fajuló vitákat folytatok szűkebb családom idősebb évfjártú tagjaival, kamaszos felháborodással, hogy az én – hitem szerint: tiszta és logikus – észérveim nem nyomnak többet a latban, mint az ő „élettapasztalatuk”. Megdöbbenve kellett konstatálnom: saját szülőanyjával, sőt különösképpen kedvelt anyósával is összeütkö-zésbe képes kerülni az ember holmi politikai széljárások ürügyén. „Nem róható fel nekünk, hogy nem akarjuk szembeköpní saját if-júságunkat, kiradírozni a fél életünket” – hangzik el rendre a leg-főbb ellenérv, s ezzel, mi tagadás, igencsak nehéz vitázni; még ak-

kor is, ha ez a magamentő szempont egy ciklussal előbb „szünetelt”.

Azóta fordult egyet az esztendő, az élet még szűkösebb lett, a pénz még kevesebb, a munkanélküli még több – s mindez erőteljesen érezteti hatását a bögrecsárda forgalmán is: leginkább mindenki csak hitelbe szeretné magához venni a mindennapi búfelejtőt. Vártam hát, mikor kerekedik felül otthon a megszokott józan szkepticizmus, mikor bírálja fölül magát a választói vakhit. Még minimális várakozásaim között is szerepelt egy-egy konkrét ügyben való megingás, az „áremelő kormányra” tett szokásos, malíciózus megjegyzés: sőt egy radikális önkritikus gesztust is el tudtam képzelni. Azt azonban mindenképpen, hogy ezt a kormányt is ugyanazzal a mércével mérjék, ugyanazzal a vesébe látó tekintettel szemléljék, mint az előzőt. *Ehelyett mentségeket eszelnek ki a számukra.* „Biztos rossz tanácsadókkal van körbevéve a Gyula” – vélekedik például apám, némi kádári nosztalgiát ébresztve bennem; „nem könnyű a káoszból rendet teremteni” – mentegeti ugyanót anyám. Ragaszkodásuk már-már megingat, de aztán megmakacsolom magam: végtére is én csak azt a növényt ápolom és védelmezem, amit ők plántáltak belém. Már csak *megérteni* szeretném, miként és miért változnak át és vissza – elvégre *genetikusan* elvileg belém is ez van programozva: tudnom kell, mire számítsak. *A lélek – és a politikai hitvallás – kanyarulatai azonban kiismerhetetlenek.* Talán erre figyelmeztetett újév napján az a megingás is abban a bizonyos emódi kanyarban. Hogy – a filmbéli Malvinnal együtt – nem árt ügyelni: még idejében vissza tudjon térni az ember a neki rendelt sávba.

1995. I. 11.

ORSZÁGOS HÖGUTA

Harmincöt Celsius-fok fölött mintha egységesen forrni kezdene a kontinentális embertípus agyvize. Látszólag még minden rendben vele: olajozottan működik, logikusan gondolkodik és cselekszik – valójában azonban már *egy más (régi szép törzsfajlódási emlékekkel locsolt) halmazállapot* bombázza titkos értelmű üzenetekkel. Távolabbi vidékeken sem múlik nyomtalanul a *homo sa-*

piens fölött a nagy meleg: a mediterrán partokon például előszere-
tettel lobbant lángra ilyenkor fél megyényi fenyőligeteket, s való-
színűleg otthonos *melegséggel* tölti el, hogy sikerült még az élet-
szikkasztó természet túlkapásaira is félisten módjára rálicitálnia.

Lassúdan sivatagosodó hazánkban egyelőre nem jelentkeznek
tömegével a pirománia e minősített esetei, vésszesen tompulnak vi-
szont a hivatásos és úrvezetők országúti reflexei: sokan közülük
hirtelen nem találják már olyan vonzónak a *jobbkézszabályt*, mint
azelőtt; az *elsőbbségadási kötelezettséget* alávaló diszkrimináció-
nak, a *sebességkorlátozást* meg a személyes szabadság indokolat-
lan és teljességgel fölösleges gúzsbakötésének érzik. Ám ha netán
tartja is magát valaki őszi-tavaszi lojális beidegződéseire, akkor
is érhetik *forró* meglepetések, *meleg* helyzetek: mondjuk ollóba
foghatja szeretteit két kialvatlan szemű szlovén kamionos; vagy
pokoli dühörgéssel szembejöhet vele a saját sávjában egy felveze-
tő motorosrendőr – netán némi műszaki előítélettel súlyosbítva:
kétiüteműeket már nem is vesz autószámba.

Jobb, ha lehetőség szerint *felkészülünk* az efféle kánikulai eshe-
tőségekre – noha az országos hőguta áldozatain ez a jó tanács már
aligha segít. Mi, túlélők azonban fogadjuk el szépen, töredelme-
sen a felvezető motorosok létezését *mint újabb országúti rizikó-
faktort*, s a megkülönböztető jelzések tekintélyuralmi anarchiája
kapcsán a világért se fitogtassuk hézagos műveltségünket: *Or-
wellnek* valóban volt ugyan valami aranyköpése *egyenlőkről és
még egyenlőbbekről*, de azt mindenféle háziállatokra, s véletlenül
sem a közlekedésrendészeti szabályokra értette. Különben is, min-
denki magára vessen, ha nem jár el rendszeresen az esedékes kör-
vadászatokra: másként biztosan nem lenne gond egy vijjogó kék
lámpát törvényesen beszereznie. Abból az avítas tévhitből pedig
– úgy is mint *órendszeri csökevényből* – jobb lenne minél hama-
rabb kigyógyulnunk, hogy *a KRESZ színe előtt mindenki egyenlő*:
kapitalizmusban tudvalevőleg *nincs helye nosztalgizáló egyenlős-
dinek*.

Egyébként is alávaló demagóg, aki megkérdőjelezni merészel-
né olyan komoly államügyek mindannyiunkra nézve sorsdöntő
voltát, mint egy sokadik nyári egyetem vagy egy uborkaszazon-
pezsdítő elő-millecentenárium kiállítás megnyitása – mi másért

volna érdemes így száguldozni lerobbant kétszámjegyű főútjainkon, ha nem az egyetemes kultúra e kivételes mérőföldkövei kedvéért? Ám ha már a protokoll mindenekelőtt: nem lehetne *időben* elindulni?

Ugyancsak tévúton – de legalábbis a poros padkán – jár az, aki úgy vélekedik, hogy a balesetet szenvedett mezei állampolgár hozzátartozóit a derék és elfogulatlan rendőri szerveknek esetleg *hamarabb kellene értesíteni, mint a tévéhíradót*. Miért is izgatni őket? Hadd nézzék csak felhőtlenül az idillikus lakodalmi videót, amíg tehetik – addig majd a vizsgálatra jogosult vizsgálók vizsla módjára vizsgálódnak helyettük is. Amúgy is vannak ma már minden kórház tájékán unatkozó lelkészek, akik strandra nem annyira járnak – majd ők telefonálnak, merő jótékonyaságból. Különbösen sem árt kívánni: ki marad életben, ki kómában – az *időben egyre élesedő tényfeltárás* menete akár ehhez is igazodhat.

Egy azonban bizonyos: ha egyszerű halandó karambolozik, valahogy simábban megy minden – órákon belül megtudhatjuk például, *merre hány méter a búzaföldön*. Ellenben ha országos méltóság ül a Mercedesben, csupán találgatni lehet, mitől deformálódik el még a centiméter is.

Meglehet, ettől az országos hőgutától.

1995. VII. 28.

KOMPORSZÁG HADOVÁI

Van abban valami diabolikus, hogy a történelem talán legnagyobb tengeri kompkatasztrófája ugyanarra a napra esett, mint amikor a hazai újságírás, biznisz és politika színe-virága mindenféle úszó vízialkalmatosságra szállt, hogy egész napos kitartó ringatózás után eljusson ugyanoda, ahonnét elindult. Az ész partoknál történt tragédia, ha lehet, méginkább elszorította a szívünket, mint ha egy „szokványos” repülőgép-balesetről hallunk; azt azonban nem tudni: kiváltott volna-e hasonló világméretű figyelmet, ha történetesen a mi médiahajóink merülnek alá a Duna hullámaiban.

Ami az arányokat illeti, potenciális áldozatok tekintetében még „vezethetnének” is, hiszen nyolcszáz-egynéhány vízbefűlttel szemben mi közel a dupláját: akár másfél ezret is produkálhattunk vol-

na. Egy effajta össznemzeti baleset után hasonló helyzet állna elő, mint amidőn a kontinensbajnok nigériai futballválogatott gépe szerencsétlenül járt: egyik pillanatról a másikra „lefejezné” a magyar politikai, gazdasági és médiaéletet.

Kormányos nélkül, lévén más – szigorúan szárazföldi – elfoglaltsága, azért nem maradt volna az ország; erőteljes zavarok mutatkoznának viszont az államigazgatásban, a vállalkozási és bankszférában, a parlamenti munkában, a tévé, a rádió és szinte minden újság vezetésében, nem is szólva a színház, a kabaré és a szexipar világáról. Egy ilyesfajta országos vészhelyzetben azonban nyilván gondolkodás nélkül a haza megmentésére sietnének a Velencei-tavon ringó „médiabárka” utasai – velük efféle akcidenция nem fordulhatna elő, hiszen ha nótázás közben be is találna potyogni valaki a vízbe, a sekély Velencei-tóba még a nyögvenyelős vízpótlást követően is nagy bravúr lenne belefúladni. (A nigériaiak egyébként a semmiből is képesek voltak új, ütőképes válogatottat kinevelni – igaz, bele is telt nekik jó néhány esztendőbe...)

A kétségkívül morbid párhuzammal mindössze arra a szerény tényre próbáltam fölhívni a figyelmet: egy állítólag a gazdasági összeomlás határán tancoló kis ország „véleményformáló” és üzleti elitjének sétahajókázásán nagyjából annyian vannak, mint ahányan egy monstre tengeri kompon tartózkodni szokás. „Ki eteti ezt a temérdek embert?” – kérdezte tőlem a szomszéd néni a híradó után. „Tessék megnyugodni: nem a költségvetés, hanem a szponzorok. Ők egyébként jobbára úgyszintén ott voltak a fedélzeten” – próbáltam megnyugtatni. „Hát a szponzoroknak honnét van erre pénzük?” – firtatta tovább. Erre már nem válaszoltam néki; elvégre mindent én sem tudhatok.

Az viszont tény, hogy Kolumbusznak a három vitorlásán nagyságrenddel kevesebb ember kellett Amerika felfedezéséhez, mint ahányan a három médiahajón voltak – pedig a harmadik még el is kallódott valahol útközben. A maradék kettőn viszont szabad volt az átjárás – ennyit fejlődött a világ ötszáz év alatt: akkor bezzeg nem lehetett csak úgy lazán átsétálni a vezérő Santa Mariáról a másik két vitorlásra! Igaz, nem is ismerték fel még a nagy társadalmi igazságot: kapitány és legénység sorsa – legyen szó bár csupán távirányításról – életre-halálra össze van szíjazva.

Bizonyára sok remek üzlet köttetett, sok szórakoztató eszmecsere lezajlott ama visegrádi kiránduláson; Lakitelek és Szárszót után megint gazdagabbak lettünk egy *sátorral* is – kérdés azonban, mit érzéltek mindebből a parton. A szomszéd néni csak annyit látott az egészből: ezek itt föl-alá hajókáznak egy közönséges munkanapon, jókat esznek és isznak, kipucolja tüdejüket a hűs dunai szél, nyilatkoznak egymásnak a médiaháborúról, a támogatók leírják az egészet az adójukból, s többnyire megegyeznek abban, milyen hasznos is volt ez az egész. Mindeközben következetesen hosszában közlekednek a folyamon, biztos távolságra a partoktól, s legfeljebb ha keresztezik a kompok útvonalát. Pedig a kompok azok, amelyek összekötik a partokat, s ez itt köztudomásúlag Kompország. Mindazok pedig, amik elhangzanak médiaháborúról és -békéről (az egyik nyilvánvaló győztes például – úgy mond – „lábhoz tett fegyverrel” vár; nyilván arra, mikor kaphatja kézbe újra): *Kompország hadovái*.

Azt mondja a környezetvédelmi miniszter: jövő tavasszal, alighogy elolvad a jégpáncél, a Balatonon is elindul majd a médiahajó. Rejtélyes módon ez állítólag jótékonyan hat a vízminőségre – talán kékalga-irtó szert szórnak majd a habokba. A bejelentés túlmutat hírértékén. Azt látszik sugallni: amit nem lehet elintézni önkormányzati, minisztériumi, parlamenti és kormányzati szinten, azt meg lehet oldani egy árva médiahajóval – áttételesen a média hatalmával. Veszélyes hiedelem ez – olyan, mintha azt feltételeznénk: a farok csóválja a kutyát. Persze ha csupán újabb adóleírási lehetőségről van szó, akkor csak rajta! A miniszter úr akár ihatna is a tó vizéből: ennek szép hagyományai vannak még az előző szakértő kormány idejéből.

S ha már a Duna is meg a Balaton is médiafelségvíz lesz, akár össze is lehetne őket kötni egy médiacsatornával. (Biztos esélyei lennének a frekvenciaosztáskor...) S ez esetben méltánytalan volna elfeledkezni a velencei-tavi médiabárkásokról: be lehetne kapcsolni őket is a menetrendbe, elvégre földrajzilag úgyis útba esnek. S ezután nem volna megállás: következhetne a Fertő tó, aztán Bécs, elterelhetnénk Bős felől a Dunát is, s kikiálthatnánk a Magyar Médiaköztársaságot...

1994. X. 3.

AMIRŐL AZ ÉNEK SZÓL

Nevezetes nap április negyedike: akkor jött meg nagyapám az amerikai hadifogságból. Az Úr 1946. esztendejében történt mindez – így aztán attól fogva magától értetődően piros betűs ünnep lett ez otthon a naptárban: afféle családi hálaadás napja. Anyám úgy meséli: hatalmas volt az öröm, mikor – néhány szűkszavú tábori levél és vöröskeresztes értesítő után – elevenen látták viszont a család fejét; s apró fruskaként ezért természetesnek is vette, hogy a nyomtatott kalendáriumokban is kipirosodott ez a dátum. Igaz, valahogy több éves fáziskéséssel – de ezen nem igazán akadt fenn: elvégre a „szabadulás” mégiscsak benne volt a titulusban.

A történetírók megerősíteni látszanak a familiáris emlékezetet: az állami emléknap – egy esztendővel korábbra datálva – jócskán utólag, a politika igényére és nyomására jelöltetett ki. Korabeli (és elkötelezett) oknyomozó riporterek nem sajnálták a postabélyeget, hogy levelezés útján kifaggassák a megszállást irányító – és *Sztálin* haragjától megkímélt – szovjet marsallokat: hol és mikor abszolvták a különböző magyar helységeket és tereptárgyakat; s az összevetésből „jött ki” aztán ez a kerekben ötven év előtti dátum, melynek hivatalos csillogását az sem igen zavarta, hogy a fáma szerint még hetekig utána tartották magukat a bakonyi rengetegben elszigetelt német csapategységek.

Sok vagy kevés fél évszázad? – merülhet fel a kérdés bennünk, akik mindnyájan markánsan emlékezhetünk még a „kerek” évfordulók csinnadrattáira: zsigereinkben máig ehhez a naphoz időzül a „húsvéti” szünet; s fülünkben is ott duruzsolnak még a mozgalmi slágerfoszlányok. „Lecserélhetőek-e” ezek a beidegződések; s egyáltalán: lecserélendőek-e? Hányan tudjuk például, mikor is van pontosan a „szabadság napja” – annak emlékére, amikor *Silov* tábornok (csak amúgy gyalogos turistaként) elhagyta országunkat, véget vetve ezzel jó pár évtizednyi „ideiglenességnek”?

Fél évszázad nagyon sok, fél évtized azonban igen kevés a megbocsátó felejtéshez. Világos és Arad után ötven évvel már megjelenhettek a magyar háztartások porceláncsészéin a kedélyesen becézett császár arcvonásai – persze ő személyében is képvi-

selte a kontinuitást. A huszadik század megszállóinak egyelőre nincs esélyük e csészényi halhatatlanságra. S talán bízhatunk abban is: többé nem mások rakják elének a kottát, kiről vagy miről szóljon az ének.

1995. IV. 4.

EINSTAND

Ki ne emlékezne e hazában a *Pál utcai fiúk* nevezetes múzeum-kerti jelenetére, melyben dióhéjban az egész „ifjúsági hősköltemény” alapkonfliktusa benne foglaltatik: békésen, átlátható szabályok szerint golyóznak a romantikus, gittrágó kiskamaszok, míg nem felbukkannak a nagyok, *einstandot* kiáltanak, majd elkönfiskálják az összes csudálatos üveggolyót. Mi tagadás: magam is szívből gyűlöltem ezért a szemérmetlen erőpolitikát folytató Áts fivéreket, sőt még – az ebben igazán ártatlan – *Molnár* Ferencet sem átalottam gyanúba keverni: gondolván, nem minden hátsó szándék nélkül nevezte az ellenlábas gárdát éppen *vörösingeseknek*.

Az elemi morális felháborodást persze kevésbé táplálhatta még akkoriban a direkt vagy áttételes politikai tapasztalat; sokkal inkább a hatáskeltés világszerte ismeretes nagymestereként tisztelt szerző felpiszkálta igazságérzet – voltaképpen *el sem igen merte képzelni a regény világába magát nyakig beásó gyerekmember, hogy ilyesféle einstand a valóságban is megtörténhet*.

Nos, hát megtörtént. Gyanútlanul játszadoztunk a porban, serényen, ám szerényen: nadrágunk fölfeslett ugyan a kényesebb helyeken, s nagylábujjunk is ki-kikandikált a viseltes cipőből, ám úgy hittük: tudjuk a játék szabályait – legalább féltve őrzött üveggolyóinkat nem érheti semmi baj. Úgy ügyeltünk rájuk, mint a szemünk fényére, elvégre (elnézést a szükséges képzavarért) saját gyermekeink tekintete tükröződött e golyókban.

Kétoldalú szerződést kötöttünk annak idején az állammal: életünket és verejtékünket adjuk érte, sőt erőnk és tehetségünk szerint új polgárokat is nevelünk neki, az pedig – legalább jelképesen – elismeri sokszor önpusztító erőfeszítéseinket. Hívták ezt *gyesnek, gyednek és mindenféle segélynek*; nem a tolvajnyelv volt a lé-

nyeg, s nem is az a csekélyke – ám a családi költségvetésekben jobbra nélkülözhetetlen – összeg, hanem a tudat: *a sokszorosan sarokba szorított jelen sem mond le végképp a jövőről*. Más rezsimben, más csillagkonstellációk alatt kötött ez az alku, s utólag lehet a dörzsölt diktátúra szájbetapasztó ragaszának, a szociális demagógia koncának nevezni – ám a jogfolytonosság nem csupán a külső államadósság hatványozódó kamataiban kérendő számon. *Ha a „kibicnek semmi sem drága” alapon diktáló szemforgató nyugati pénzvilágnak nem is, de egy olyan magyar kormánynak ezt tudnia illenék*, amely ilyen-olyan vonatkozásokban a „szociális” jelzőt viseli neve előtt, ám minapi huszárvágásával bizvást kiérdemelheti *„az évszázad szociálisan legérzéketlenebb kormánya”* kétes dicsőségét.

Jöttek hát a vörösingesek, s azóta sem ocsúdhatunk az orcátlan einstandból. Egyszeriben nevetségessé vált bármilyen szabály, *gentleman agreement* – immáron *azé a méltányosság, aki az erősebb*. Még a „rászorultságról” is a golyófoglálók döntenek: akár borítékolni lehet, miféle újabb melegágyat teremtenek ezekkel a látszatkritériumokkal a korrupciónak. Újabb golyók beszerzésére jó darabig aligha lehet gondolni: úgy tűnik, a már meglévő gyermekáldással is lesz elég bajunk. Tudván tudja persze az ember, hogy nem a mulandó kormányok kedvéért sokasítja az életlánc szerekeit – abban azonban, hogy hány láncszem fűződik egymásba, *nem eléggé hangsúlyozható a felelőssége egy, még a saját „szakértő” minisztereivel sem egyeztető, „szabadon szalasztott” kormányfőnek*. Aki hajlamos megfélemedezni arról: a régi telepőr, a Janó által csinált adósságokhoz azért néki is van némi köze – akárcsak az esetleges általa vállalt gyerek tartási kötelezettséghez...

A Pál utcai fiú, akinek – míg a füvészkertiek újfent megússzák – már megint csupa kisbetűvel írták a nevét, ezen a ponton legszívesebben csak lemondóan legyintene. De nemigen teheti: *ha az országatyák puccsszerűen megtehetik is, a „szimpla” atyák nem mondhatnak le azokról, akikért felelősséget vállaltak*. Nézem a lányaimat: gyanútlanul viháncolnak. Úgy hiszik, megkapnak mindent, hiszen jár nekik: szeretetet, ételt, játékot, a távolságot (mint üveggolyót). Nem tudják, hogy a hazában, ahová születtek, felelős emberek: dagadt bukszájú kül- és belhoni pénzügyi „szakértők”

racionális gondolatmenetük végső pontján *fölöslegesnek* tartják őket. Előbb a tápszerdotációt vonták meg tőlük, aztán a létezés (költségvetési) bizonyítékát. Egyszer felnőnek, s megértik mind-
ezt. Akin számon kérhetnék, már vélhetőleg régen nem lesz sehol:
engem, az apjukat fognak megtalálni kérdéseikkel. „*Ha már vég-
képp nem tudtatok többről lemondani, ők miért nem tudtak? S ha
némelyikük mégis, az értelmi szerzők vajh miért nem?*”

És akkor majd nagy zavarban leszek. Beszélek nekik üveggo-
lyókról, vörösingesekről és einstandról – de aligha leszek képes
őket meggyőzni, hogy *ne tudtam volna igazából, mire való a mú-
zeumkert.*

1995. III. 17.

BAJUSZHAMISÍTÁS

Zsenge gyerekkoromban – a KRESZ-csoki meg a pezsgőpor
mellett – a *paksi mogyoró* volt a legsztároltabb csemege. Ha a tik-
kasztó kánikulában nagyanyám harmadjára is átküldött bennünket
az unokaöccsémrel a zöldségesüzlet szikvízlerakatához, mert már
megint csak szipákolt a szódásüveg, az bizony harmadszor is tíz
deka paksiba került neki. Pörkölt magot akkoriban még nemigen
ismerhettünk – a lezseren eldobált mogyoróhéj nyomán Jancsi és
Juliska módján bárki odatalált volna a házunkhoz: mire hazaér-
tünk a két üveggel, a tízdekás „zsakut” ki is ürítettük. Nem is cso-
da, hogy később, amikor *Cartert* megválasztották elnöknek, azt a
világ legtermészetesebb dolgának találtuk – magunk sem szavaz-
tunk volna például egy elvetemült spenóttermesztőre.

Mindez most nem csupán a szikvízigényes kánikula miatt ötlött
fel bennem, hanem egy paksi jelenség kapcsán is – amelynek ki-
vételesen sem a halászléhez, sem a magfúzióhoz az égvilágon
semmi köze. A csodákhoz viszont annál inkább. Él ugyanis Paks
városában egy orvos – a diszkrécio kedvéért nevezzük *József-
nek* –, aki *kísérteties módon hasonlít Bokros Lajosra*. Jó néhány
évtizedig ebből semmi problémája nem volt (nekünk sem); egé-
szen márciusig, amikor tudott okokból minden csúcsot megdön-
tött a jellegzetes *fiskális bajusz* közismertsége. Naivan azt gondol-
ná az ember: pénzügyminiszter nem terem minden bokrban –

nem számítva persze a mogoróbobrokat. (Való igaz: a paksi földimogyoró – földinek azonban biztosan nem földi a doktor úr meg a miniszter úr.)

Alteregónak lenni sok helyütt a világban üzletnek sem utolsó: fontos embereket helyettesíthet kényes és veszélyes helyzetekben, helyre summáért pózolhat a pletykamagazinoknak, sőt a hasonlatosság akár még nagy formátumú szélhámosságoknak is tág teret nyújthat – a korlátlan lehetőségeket épp egy pénzügyminiszter esetében talán fölösleges is részletezni. S akkor még nem is szóltunk a filmes karrier esélyéről: emlékezhetünk, Bacsó Péter annak idején egy meséjében rögtön megháromszorozta a bukott diktátort; a *Csupasz pisztoly* című dilimoziban pedig egyenest az angol királynő hasonmása idéltlenkedett fölöttébb pikáns helyzetekben.

Egy komoly és becsületére kényes magyar orvost azonban aligha foglalkoztathatnak efféle alternatívák – más lenne persze a helyzet egy elkeseredett munkanélkülivel. Bokros szerepét egyébként is alighanem csak egy *tévékabaréban* ajánlanák fel neki – ez egy ilyen ország: a legfájdalmasabb dolgainkon szeretünk derülni. Sokkal érdekesebbnek tűnik, miként reagáltak a természet e bővérű tréfájára a paksi emberek – elsősorban a doktor úr családja.

Nos, van piciny gyermeke, aki teljes meggyőződéssel mutat a képernyőre, ha a híradóban felbukkan az ismerős ábrázat: „*Ott van apu!*” A feleség sem tartja különösebben szívderítőnek a helyzetet: nem szereti, ha a férje nyilatkozik, pláne ha eközben fényképezik is; továbbá azt sem igen tudja hónapok múltán sem megemésztetni, hogy párja után a nők (is) nagy számban megfordulnak az utcán. A szemképrázat igencsak intenzív lehet, ugyanis egy ízben még a régi jó ismerős alpolgármester is „felült” a látványnak: a városháza udvarán a kocsijából kiszálló pénzügyminisztert vélte felfedezni, aki egészen biztosan rendkívüli ellenőrzésre jön – talán személyesen akar bepillantani a főkönyvekbe. Ez azonban még ártatlan sztori ahhoz képest, hogy időnként mindenféle *atrocitásoknak is ki van téve* a vétlen alakmás: vehemensebb adófizetők ott helyben el akarják látni a baját; „*te népnéző!*” – kiabálják utána nyilvános helyen; s rusztikus ajánlatokat tesznek neki az irányban, hogy hová menjen és mit csináljon. A leggroteszkebb élményt saját bevallása szerint mégis egy benzinkútnál

élte át – ott valaki azzal ment oda hozzá: „Érdekes, hogy maga hogy hasonlít ahhoz a paksi orvoshoz, aki Bokros Lajosra hasonlít!” Ez nem kevesebbet jelent, mint hogy Józsefünk saját magának is alteregója...

A jelenség csak a kívülállónak kurióziум – aki elszenvedi, annak érthetően egyre kevésbé szórakoztató. A fáma szerint végét járja a család türelme is (s e ponton szívből megérthetjük az „igazi” miniszter panaszait, aki végkielégítési ügye kapcsán szeretteinek idegkimerültségét is fölemlegette). Nem tudni, sor került-e a mai napig az ominózus bajuszműtétre – a doktor úr mindenesetre habozni látszik. Mert fontos a családi béke, s nemkülönben a pacientúra bizalma, de – mint mondja – ő az idősebb kettejük közül. Ha már egyszer az irodalmi életben minden esetben a hasonló névvel fellépő fiatalabb pályatársnak kell új művésznevet választania, nem lehet ez másképpen a közéletben sem: *a miniszter az, akinek változtatnia kell a külsején* – véli.

Ám azonkívül, hogy ez az állásfoglalás *a civil öntudat* szép példája, aggályokat is ébreszt: bármelyikük metéli le ugyanis orcájáról a férfiasság e nemes díszét, fölmerülhet a gyanú: „álruhát” akar öltetni; el szeretne tűnni a szürke, de boldog (mert a „csomagolós” miniszterre nyomokban sem hasonlító) tömegben – tehát „*vaj van a fején*”.

Ezt a „bajuszhamusítást” hívják talán valódi *patthelyzetnek*: igazából nem tudni, kié az eredeti. Belátható időn belül megnyugtató megoldás nem is ígérkezik – legfeljebb akkor, ha vagy József, vagy Lajos „föladja a praxist”. Addig pedig csak álmodozhatunk *egy olyan országról, ahol nem okoz fejfájást a pénzügyminiszterre hasonlítani*.

1995. VII. 19.

AZ ELSŐ SZÁZÉVES TERV

Nem vagyok a dohányneműk nagy élvezője (szüzességemet jószerivel ezen az egy területen sikerült megőriznem, ami azonban leginkább csak a házassági apróhirdetésekből jelenthetne előnyt): annyit azonban tudok, hogy valaha voltak – vagy tán még vannak is – olyan cigarettamárkák, mint *Százéves, meg Terv*. Az igazat

megvallva, nem gondoltam volna, hogy egyszer még leírom ezeket így együtt, egyazon szókapcsolatban. Mentségemre legyen mondva: soha nem feltételeztem, hogy bármilyen, magára valamit is adó hatalmi berendezkedés ne lenne tisztában önnön mulandóságával, átmenetiségével, romlékonyságával, s *százéves terveket* kovácsoljon.

Márpedig erre kell következtetnem azokból a számokból, melyek a *titokvédelmi törvény* parlamenti vitáiból eljutottak hozzám: a megfontolt honatyák nem egy tételre *nyolcvan-kilencven éves „szilenciumot”* írtak elő. Ráadásul nem csupán „az állam titkait” gondolták hétpecsétesen kezelni, hanem a *kormányzatét* is, amely, ugye, a demokrácia játékszabályai szerint legfeljebb négyéves alakulat. Más, nem kifejezetten állami szervek viselt dolgainak titkosítása – például hogy a társadalombiztosítás hol kamatoztatná a pénzét, ha volna neki – pedig még az előterjesztők ép jogérzékét is kétségessé teszi: *hogyan lehet ugyanis államtitokként kezelni mindazt, ami nem is az állam kebelében működik?*

Mindez persze, ha alkotmányosan nem is, de logikailag beleillik abba a mindinkább körvonalazódó törekvésbe, hogy a hatalomgyakorlók köre (s itt most nem ilyen vagy olyan kormányra, hanem a demokrácia működtetésével megbízott „*politikai osztályra*” gondolok) évtizedekre – ám akár egy évszázadra is – *bebetonozni* igyekszik magát a nyilvánossággal szemben: az ellenőrzést a titokgazdák körén belül, azaz „egymás között” gondolva lebonyolítani.

Nem vonom kétségbe, hogy *kellenek* titkok: nem előnyös önként és dalolva más hatalmak vagy akár gazdasági vetélytársaink orrára kötni legbensőségesebb dolgainkat. Ha azonban az állam- és szolgálati titkok szövevénye jószerivel egész életünket behálózza, az lehet ugyan betű szerint *demokrácia* – zsigereinkben azonban sokkalta inkább *diktatúra*.

A bírónak kötelessége a tárgyalás előtt mindenkiről a *legjobbat* feltételezni – az újságírónak kötelessége a potenciálisan elkövethető *legrosszabbakat* (melyekből persze aztán csak a meggyőződése szerinti *tárgyilagos* részt vetheti papírra) – egyik így, másik úgy szolgálja a társadalmat. Nékem is kötelességem hát feltételezni, hogy a *visszaélésre módot adó fölösleges „sáncrendszer-*

rel” alkalomadtán vissza is élnek. Ez a titoktörvény azonban megköti az újságíró kezét is: ha „csont nélkül” megvalósul, gyakorlatilag a mindenkori hatalmon – és hivatalban – lévők határozzák meg, hogy mi szerepelhet az újságban, és mi nem. A magukat ki-nevező titokgazdáknak hatalmuk kiteljesítéséhez a sajtó gazdasági megzabolázása mellett ezután rendelkezésükre állhat a jog fegyvere is: elég néhány milliós kirakat-sajtópert csinálni ahhoz, hogy a politikai és gazdasági életben kellemetlenkedő, félpénzért is elhivatottan hajtó zszurnaliszták kénytelen-kelletlen visszavonuljanak a hollywoodi sztárpletykák ultramarin világába, vagy átképezzék magukat mikrofonállványnak, fűrészpörizű minisztériumi kommunikéket „megzenésítő” stilsztának, jobb esetben – ha még emlékszünk rá, hogyan kell – „sorközdíjas” szellemi gerillának. Nem lesznek cégbotrányok, végkielégítési ügyek, bankstiklik, koalíciós zavarok – vagy ha mégis, nem tud majd róluk az egyszerű halandó. (S immár a Szabad Európát sem leli a keresógomb...)

Engem, mint állampolgárt, ezen felül személyesen is felháborítanak ezek a „százéves” tételek. Ha életemet és véretem igénylik, miért fosztanak meg attól, hogy legalább a történet végét megtudjam? Miért nem azonosíthatom be – legalább haló poraikban – a címeres gazembereket; hogy az Isten szerelmére, való tetteik ismerete nélkül legalább utcát ne nevezzünk majd el róluk? Semmit sem tanultunk volna a „kutathatatlan”, zárt irattárak intő példájából?

Midőn az előző évtized vége táján a mai kormánypárt jogelődje, érezvén az egyre forróbb talajt, öntevékeny iratégetésbe kezdett, a sajtó hasábjain heves összetűzésbe kerültem egy vidéki „irattárossal”. Úgy véltem: egy levitézlett állampárt nem semmisítheti meg a terhelő dokumentumokat, mert az az állampolgároké, s nem holmi pártkorifeusoké. Még sokáig kaptam a névtelen levelekét (feladó helyén az állatkert címével), amelyek testi és lelki higiéniám feltételezett hiányosságaival foglalkoztak; de az illető személyesen is közölte velem: jön még kutyára dér.

Most tehát megadóan vonyítok a holdra, s merő deres a bundám. Meglehet, be kell rendezkednem száz év információs magányra...

1995. VII. 7.

NAGYBÖJT

Különösen fontos és kitüntetetten érdekes időszaka az eszten-dőnek az europoid kultúrkörökben a *nagyhét*. Nem véletlen, hogy a minden ízében katolikus, de kontinuos vérkeringésében több évezredes lappangó (*bacchusi-pogány*) virtust – csillámpalarög-ként – görgető itáliai filmművészet is oly megkülönböztetett fi-gyelmet szentel neki. A nagyböjt parancsolt önmegtartóztatásának és az ezt keretező (farsangi-húsvétkeddi) világias önfeledtségnek a kettőssége jószerivel az egész középkort végigkísérte – s okafo-gyott, részben kiüresedőfélben lévő szakrális szertartástöredékei és szívós vásári tradíciói egészen hozzánk, szekuralizálódó és „felvilágosult” jelenünkig érnek. S itt legkevesbé sem a nagy mű-gonddal kanonizált templomi liturgiára vagy a kedélyesen barbár termékenységi népszokásokra gondolok: inkább arra az egyete-mesebb, bennünk motozó zsigeri emlékezetre, amellyel évről évre *a* – hovatovább illegalitásba vonuló – *anyatermészet* „feltámadá-sát”, *a mindenkori kikeletet* nyugtázzuk.

A nagyhét nemcsak arra jó, hogy eltűnjünk korok, kultúrák és vallások szimbiózisán (miként épül a zsidó *pészachra* a keresz-tény *húsvét*, s mi a viszonyuk a történelmi idők párálló kamaszko-rába vesző *tavaszköszöntő holdünnepekhez*), hanem arra is, hogy ismét átéljük a megváltás mákonyos misztériumát – újraolvasván például az *Újszövetséget*. S ha lehetséges, akkor *mind a négy evangélistát*: hátha az egybeesésekből és ellentmondásokból kö-vetkeztetve legalább saját használatra hozzájuthatunk a titokhoz: a *Megfeszített* mindörökre talányos lélektanához. Ahhoz, hogy a prófétai zseni, aki élet- és piacképes *modus vivendit* kínált min-denki más számára, voltaképpen mennyire is boldogult – ha ugyan boldogult – *a saját (emberi) életével*, harmincvalahány földi évével.

Lehet persze erre azt mondani: a *Názáreti Jézus* életpályája – amely hiába lett oly mértékben ideológiai-morális példa világszer-te néhány száz nemzedék számára, hogy a jelek szerint (a közel-múlt cenzúratörténetéből ítélve) „*emberfiként és férfiként*” rágon-dolni is súrolja a blaszfémia határát – nem éppen tipikus: *egy az*

egyben való követhetősége meglehetősen problematikusnak mondható. Aki az idők hosszú során feltétel nélkül megkísérelte ezt, feloldhatatlan ellentmondásokba bonyolódott: az aktuális körülményektől függően *életidegen szent lett vagy bomlott idegzetű remete, dogmatikus inkvizítor vagy égetni való eretnek, a mindegyikföltre eszméért vértanúságot is vállaló vallási fanatikus vagy a cölibátust egyszerre transzcendens és gyakorlatias védőpajzsként maga elé tartó egyházi bürokrata*. A léleknek és a folyamatos lelki támaszra szoruló társadalomnak a profán mindennapokban jobbra nem a megalkuvás nélküli „*tanítvány*” tudott igazán használni, hanem – lett légyen fölszentelt pap vagy egyszerű hívő – a *mutatis mutandis* igazságát fölismerő, bölcs és földön járó *oportunist*a, aki tudta, hogy nélkülözhetetlen ugyan a tiszta forrás, ahová minden eltévelyedés és bolyongás után vissza lehet és kell térni, ám csermellyé, patakká, folyamhá dagasztani a csörgedező erecskét mégiscsak a *praktikus „vízügyi szakemberek”* hivatottak. A megváltás magasztos eszméje úgy hitelesítette ezt a nagyon is evilági ízű programot, mint csatornázási tervrajzot a vízjel. Az ember azonban már csak olyan: *akkor is célszerűen és magától értetődően használ például egy hidat, ha azt sem tudja, ki álmodta meg vagy kinek a nevét viseli*.

Akár istenkáromlás vádjával is illethetnének a „két világra szóló” gyász e kereplős napján, ha nem lenne különösen nyomós okom mindezek elősorolására: *ez az a nagypéntek ugyanis, amit jómagam is krisztusi korban élek meg*. A két „szentséges” 3-as (a keresztény [/?/] misztika szerint *duplán* isteni megnyilvánulás) épp *harmadolja* az emberi kor közmegegyezélesen legoptimistább háttérvonalaának tekintett kerek évszázadot: ép ésszel – és huzamos békeidővel – számolva is *bevégeztetett tehát az elvonultság, a felhalmozás időszaka*. A betakarítás pedig – tudjuk – öltheti hirtelen mártíriumnak, de a tanítványi igehirdetés aprómunkájának formáját is: a konkrét „rendelést” mindahányszor hely és idő együttese adja.

Itt és most például semmi becsülete nincsen a krisztusi elhivatottságnak és következetességnek. A leplezetlenül aranyborjúszipatizáns, eredeti eretnekségfelhalmozással bíbelődő (választó

és választható, ám aligha választott) nép – miként fölkent vezetői – jóformán az *Atyára és a Szentlélekre sincsenek tekintettel: miért épp a Fiút méltatnák hát figyelemre?* A légiók elvonultak, így nincsen *Pilátus* sem, aki bármilyen elhibázott, de mégiscsak „*vagy-vagy*” jellegű kérdést tehetne fel e kopott és kései Jeruzsálemnek – *Barabás* ül a helyén, akit egyhangúlag emeltek trónra a demokratikusan harsogó tömegek. Van viszont korszerű *Kálvária-domb*: végeláthatatlanul kanyargó ösvénnyel és számbavehetetlen stációval, a tövében „*csináld magad!*”-ácsműhellyel, ahol a soros emberfia tanult atyai mesterségének felhasználásával, ám központilag „csomagolt” előirányzatok figyelembevételével ácsolhatja meg a maga – kötelezően szálkás és túlsúlyos – keresztjét. Előzetes puhításra, ostromozásra semmi szükség: a végidőt kiáltó hatalomnak minden csepp vérre szüksége lesz a sokadik *nemzeti megváltóprogram* során – az e célt szolgáló fiolákat minden stációnál gondosan (és százával) előkészítették.

A harangok Rómában, én meg kétségek között. *Hányszor ismétlődjék még ugyanaz; miért van színen mindig csak ez az egy, unásig reprodukált passiójáték?* Atyám tékozló, szófogadatlan fia vagyok, de nem akarok feleselni vele a végső pillanatban: *legszívesebben hagynám a csudába az egészet.* Nem könnyeznék vércseppeket, mint holmi búcsújáró-idegenforgalomra kacsingató, machinált kegyszobor, s szántszándékkal egy tálba sem nyúlnék a mindenkori készséges kollaboránsokkal. Nem ápolhatnák ürügyemen szennyes kezüket kenetes ítések, nem állnék kaméleon-színük elé, s nem kérnék kendőt *Veronikától*, tudván tudva, hogy úgysem kíváncsiak az arcvonásaimra. Visszamennék a pusztába vagy az ácsműhelybe, *itthagynám őket faképnél, megváltatlanul...*

S mégsem tehetem, mert bírhatatlanul végtelenre nyúlna akkor a ránk kimért, *életfogytiglani nagybőjt.* Egy másik krisztusi korúra gondolva: talán-talán *finomulna a kín – de kiterítenek úgyis.*

Nos hát megfeszítenek úgyis. S akkor már, ha egy mód van rá, mégse legyenek egy utolsó lator.

1995. IV. 14.

ZUHANY

Most, hogy Bobby kilépett a zuhany alól, s mindenki örömeire folytatódhat minden onnan, ahol egy erős féltékenységből fakadó gázolás folytán abbamaradt, a lakosság nagyobbik – tévénező – részében alighanem *végképp összekeveredett valóság és fikció viszonya*. E „közkívánt” fordulattal ugyanis semmissé vált jónéhány dokumentarista érzékletességgel elővezetett merénylet, könnycsordító esküvő, irracionális gazdasági krach – sőt, az időközben forgatókönyvileg nagy leleményességgel eltakarított állandó szereplők némelyike is részesülhet a feltámadás transzcendens kegyében. Egyszóval nagy bizonyossággal várható, hogy *a következő hetekben országszerte robbanásszerűen javul a közhangulat, földेरül a kedély, megszilárdul a jövőbe vetett hit*.

Lehet persze kontrázni, hogy a *Dallas* nem mosható egybe a mi bimbózó piaczgazdaságunkkal – ám ez nem jelenti azt, hogy a kollektív nemzettudatban mégis ne mosódnék egybe. Gondoljunk csak bele: az első epizódok akkor kezdtek peregni a közszolgálati képernyőn, amikor még csupán szolid előlökéseit észlelhettük és élhettük a rendszerváltozásként becézett osztársadalmi földindulásnak. Az istenadta nép szinkronizált tévésorozatokkal keretezett életében tehát egyazon élménykörhöz tartoznak a szappanoperaként is nézhető parlamenti közvetítések és Jockey legújabb cselvetései – s véletlen (?) egyidejűségük folytán az átlag „képfaló” szemében nem is vonható közéjük markáns határvonal. Csakhogy amíg az ország Duna-parti házában zajló obstrukciók, vitanapok és szavazási procedúrák konfúz világában elveszitten téblábol a polgár, addig a texasi olajvállalkozók bálján meglehetősen otthonossággal mozog: e fénytörésben úgyszólván *jobban kiismeri magát a dallasi felső ezer, mint a hazai alsó kilencmillió közegében*. Ezért érzi úgy sokszor, hogy az általa élt és kínlódott élet merő fikció, míg amit a képernyő tükröz péntekről péntekre, az az igazán létező valóságos világ.

Így aztán az élet-halál mezsgyéjét lezseren átlépdelő posztmodern filmfabrikálás húzásain is csak látszólag akad fenn, hisz’ voltaképpen az ő „világvíziója” igazolódik általa: lám, *a jó mégiscsak elnyeri méltó büntetését* – még a sírból is visszacibálják, csak

hogy újfent kiegyenesedjék a világ ama görbülésre hajlamos gyémánttengelye. Miközben persze a televíziós ígéhirdetés másnapján rendre azt tapasztalja, hogy őt magát – *holott bobbysan jószágos és ártatlan* – sokkal inkább folyvást befelé taszigálják ama két köbméternyi gödörbe a néki rendelt kisszerű „Dzsokik”. Dallasztikus asszociációrendszere azonban legkevesbé sem segíti a közbeeső („dallasztalan”) hétköznapiakban: *a bibliai Dávid és Góliát példázatát hiába cserélte le Káin és Ábel amerikanizált változatára – attól az még csak két Góliát marad.*

Erősítheti benne valóság és fikció összemosisodásának képzetét az is, amit a magas politika olykor elé tálal. Bizonyos tekintetben ugyanis a Dallas-rajongó ország által szabad választások útján felmagasztalt *Magyar Szocialista Pár* imázsa is adekvát Bobby Ewingével: *belépett a zuhany alá bolsevikként, s kilépett onnan szociáldemokrataként.* S noha a programos megtisztulás közben eltelt négy esztendő (mérénylettekkel, esküvőkkel, s nem utolsósorban irracionális gazdasági krachhal), a magyar szocialista Bobby, félrehúzáva a fürdőszobafüggönyt – mintha mi sem történt volna – mégis ott folytatta, ahol a beléptekor abba hagyta.

Most aztán tűnődhet a néző: mivégre volt egy álló cikluson keresztül a sok erőlködés, intrika és retorika? Vagy igaza volna Calderonnak: *az élet csupán álom?*

A honi forгатókönyvírók persze – akiket, ellentétben Dallaszal, négyévente ugyancsak népfenségileg lecserélnek – sokkal meglepőbb fordulatokat képesek kieszelni tengerentúli, enerváltan posztmodern kollégáiknál: hiába, többnyire a markáns *szocialista realizmuson* nevelődtek, s ezen az égtájon máig ez a legnagyobb tetszési indexszel járó irány. Az ő Bobbyjuk, miután befejezte a rituális tisztálkodást, hogy aztán hosszasan – közel egy esztendőig – fürdőzzék a rajongók szeretetteljes tekintetzuhatagában, nem mindennapi fordulattal *magukat a rajongókat terelte be a hidegzuhany alá.* E humanizált vízágyú alól pillognak most értetlenül, s amikor épp nem csípi szemüket az olcsó sampon és szappan(opera)hab, próbálják kivenni a zuhanymester fizimiskáját: *most akkor az áldott jó, általuk demokratice piedesztálra emelt Bobby vagy a gyűlölt és voksilag elutasított Jockey arcvonásait*

látják maguk előtt? Ez a virtuális Góliát testvérpár szemmel láthatólag dávidi méretű ugyan, ám csupán természet nézvést – *lehetséges, hogy a reménybeli Dávid király mégsem ebben a vizesblokkban keresendő?*

Jelen tévékritikám persze – mint minden ítéski megnyilvánulás – szükségképpen szubjektív benyomásokon nyugszik. Mint ahogy a Dallas-fogyasztó ítéskritikája is: sokszor *amit szíve szerint nem akar, lett légyen bármilyen nyilvánvaló, nem hajlandó elfogadni*. A legtöbb Bobby-hívő például végig sem hallgatja az „Amikor Bobby Samanthával csókolózott...” kezdetű szentségtörő mondatot, holott visszapergethetően *volt ilyen*, s kétségre vonatik az a tény is, hogy a zsenge korú Lucyt *anno* a nagybátyja, Ray vezette be az érzékiség profán rejtelseibe, rögtön azután, hogy szakított Pamelával – pedig *ezzel kezdődött történelmünk egész „dallasi” szakasza...*

Felejtés nélkül nem lehet élni – mondták a bölcsek, s jobb is el-siklani afölött, hogy ebben a famíliában jóformán *mindenki meg-volt mindenkinek*, vagy hogy mi minden tovaörvénylett már a zuhanyozótál mindent elnyelő lefolyójában. Csak a hidegzuhanyról nem lehet elfeledkezni: az folyamatosan ömlik a fejünkre. S öm-leni is fog, miközben nem tudunk hova lenni az ámulattól, hogy *jé, a csodadoktorként megfogadott sokkterapeuták kezelik a csa-pokat*.

S boldogan zuhanyzunk, amíg meg nem halunk. S amíg persze még egyáltalán van víz.

1995. III. 31.

KISKAPUK, NAGYKAPUK

KISKAPUK, NAGHY GYULA

ARANYKULCSOCSKA

„Elmondom a kedvenc mesémet, / az életnek csodás dalát: / egy országról mesélek néktek, / mely tündéri álmovilág...”

Először csak a filmdalt ismertem – magát a filmet nem. Anyám és nagybátyám gyakorta dudorászták a fülbemászó dallamot, nem is titkolt nosztalgiával: *hej, azok voltak csak a daliás idők!* Akkoriban nyílt meg a mozi a faluban, valóságos varázslat, s ők kötelességszerűen ott ültek minden előadáson. Hetente kétszer vetítettek filmet a kultúrházi keskenyvászónra – ebből az egyik általában szovjet volt. A sikerlistát kétségkívül a *Bátor emberek* vezette (a nyeregbe született közép-ázsiai hazafi lóháton is beéri a vonattal menekülő gaz német kémet, és *Sztálin* nevében, nem kis izgalmak közepette ártalmatlanná is teszi); de mérvadó helyi körökben elég jó volt a helyezési száma az *Aranykulcsocskának* is – dacára annak, hogy a *mesefilm* műfajában készült. Ám (bár máshonnét) tudhatjuk: *a szovjetek mindig is nagyok voltak mesemondásban...*

Akkortájt még a dalokat is előszeretettel szinkronizálták; nem csoda hát, ha a filmsláger szövegét néhány megtekintés után már rögzítette is az emlékezet. Így aztán – hála a családi szájhagyománynak – ma is emlékszem a dalocska egyes strófáira: *„A tengeren túl, messze-messze / egy aranyból készült fal áll, / a fal zárát aranykulcs nyitja, / előtte régi kép áll...”*

Ez módfelett rendben volt így – már zsendülő korom ellenére is tudni véltem ugyanis, hogy a trezorra álcázásképpen ódon festményt illik akasztani. De hogy a trezor nem holmi evilági kincset, hanem egy *másik* országot, egy *túl-világot* őrizzen – ez fölöttébb izgatta a fantáziámat. Úgy voltam vele, mint az európai ember évszázadokon keresztül: egyéb tapasztalatok híján elfogadtam a világvége – topográfiai értelemben vett – létezését (tudjuk *Karinthtól*, milyen keresetlenül egyszerű ez a spirituális határállomás: sorompó, oldalt kis fabódéval); de szerettem azt hinni, hogy ott rögtön egy új, *kézzelfogható* világ veszi kezdetét, még ha másmi-lyen is.

S hogy milyen ez a szép, új világ? *„Az emberek ott mind egyformák, / ott nincs bánat, közös a kincs, / és erősek, akár az orkán, / a világon párja nincs...”* No, hát itt kezdtem el gyanakodni.

Mi az, hogy „egyformák”? Arcra? Termetre? A jognak asztalánál? Szerettem volna hinni, hogy az utóbbiról van szó a rímes ország-jellemzésben. Akkor nyilvánvalóan nem volna bánat, vagy legalábbis a jogsérelmek miatt nem. De mi az, hogy „közös a kincs”? A kincs nyilván ez az aranyfalon túli ország, ahol tehát ezek szerint *demokráciának* kell lennie. De mivégre akkor a jogi biztosítékok? Vagy mégis inkább pusztá *vagyonközösségről* volna szó, mint az őskorban? Ám ez esetben miért hivatkoznának mindenütt az *arannyal*? Normális dolog összemosni egy ilyen ígéretföldjén az *arany- és a kőművességet*? S mire jó az a fránya és funkciótlan aranyfal (ott, a tengeren túl, messze-messze)? Honvédelmi szempontból például kifejezetten hátrány: már mérföldekről csillogvillog a napfényben, odavonzza az aranyéhes kalózkodat, akik de-hogy is bűbelődnek holmi aranykulcsocskák keresgélésével – ehelyett rögtön nekiállnak falat bontani. Ám mégis kellett, hogy foglalkozzék ez a „tündéri álomvilág” a külső támadás lehetőségével, elvégre a szövegíró akkor nem célozgatna az „erőre”, amelyet lakói megtestesítenek. Az „orkán” címke minden bizonnyal valami újszerű *tömegpusztító fegyverre* utal: megnyomják a gombot, aztán arra pörög a hurrikán, amerre a kedvük tartja. Nem elképzelhetetlen, hogy ilyen magas szintű fejlesztésekre képesek, elvégre „közös a kincs”, lehet gazdálkodni belőle. A gyanúm mégis a strófazárlat hallatán tetőzött: mit kell érteni azon, hogy „a világon párja nincs”? Most *melyik* világon nincs párja? Az övéken vagy a miénken? Ha az övéken, akkor ez ott az *egyetlen* rendelkezésre álló világ. *Mi volna, ha valakinek nem tetszik?* Lehetséges, hogy nem is tőlünk, *esetleges mindenfélektől* véd az a masszív aranyfal, hanem az *egyformákat* védik a külső hatásoktól a bölcs és gondos „még egyformábbak”? Ezek az orkánemberek azzal a bizonyos aranykulcsocskával egyszerűen magukra zárták volna boldognak bélyegzett világukat? S egyáltalán: *mi, gyanútlan mozijárók a falnak melyik oldalán élünk?*

El lehetne intézni az ügyet annyival, hogy *lám, a marxista-leninista eszmék még a mesefilmgyártást is hogy átíttatták.* Ez a példabeszéd azonban némiképp többnek tűnik kommunisztikus fantazmagóriánál. Annyiban legalábbis, hogy *a mese komoly dolog:* amit nem hisz el az ember a brosúráknak, elhiszi a mindentudó

történetmondónak. Keresték is az emberek tömegével ama sokat ígérő aranykulcsocskát: *hátha meglelik a társadalmi boldogság nyitját*. Csoda-e, ha most, miután felhúzták a moziban a mesevásznat, nehezen viselik el, hogy az aranyfal mindkét oldalán *ugyanaz* a tökéletlen világ terül el, ráadásul a kulcs is csak aranyozott. Talán az a régi kép, az még érhet valamit...

A legendává izmosult filmet pár esztendeje – gondosan újrászinkronizálva – a tévé is műsorára tűzte. Nagy csalódás volt az egész családnak: *valami szebbre emlékeztek*. Ráadásul az ominózus dalocska is át lett igazítva: a némileg desztalinizált szöveg kétségkívül jobban megfelelt a magyar prozódíának. *Falról* például – pláne csukhatóról – emlékezetem szerint szó sem esett benne.

1995. VIII. 10.

HUOK

Gimnazista éveim kedvenc iskolai szemléltetőeszköze egy *hurokfilm* volt. Manapság, a CD-vel kombinált videók térhódítása idején már maga a műfaj sem igen ismeretes: olyan keskenyfilmvetítő volt ez, amely végtelenítve jelenítette meg ugyanazt a celluloidot – ha a végére ért, kezdte az egészet nyomban előlről. A szóban forgó hurokfilm a *rezonancia-jelenséget* volt hivatva illusztrálni. Egy amatőr filmes azt a hihetetlen képsort rögzítette: az alig lengedező szellőben hogyan kezd el rezegni, hullámsani, majd szabályosan vonaglni egy vasszerkezetű híd valahol Amerikában, rajta ijedt autósokkal és gyalogosokkal – azon egyszerű, ám szerencsétlen oknál fogva, hogy a szellő rezgésszáma megegyezik a híd saját rezgésének frekvenciájával. A dráma csúcspontja természetesen mi más is lehetett volna: az ember alkotta építmény megadóan zuhan alá a természet vájta mélységbe.

A semmitmondó fizikai képletet kiválóan tette szemléletessé, lelkesítette át ez a néhány perces „talált” dokumentum; jómagam azonban tágabb összefüggéseket is fölfedezni véltem e didaktikus élményben: mégpedig azt, hogy *az ép ésszel földolgozhatatlan tragédiákat látszólag jelentéktelen tényezők véletlen egybeesései is okozhatják*. Így tudtam teljes komolysággal végrehajtani a hon-

védségnél a parancsot, hogy *hídon áthaladván nincs lépéstartás*; s leszerelvén a seregből sem ment ki a fejemből az ukáz üzenete.

Úgy tűnik nekem, jó ideje hídon masírozunk. Lábunk alatt egyelőre nem vonaglik az aszfalt, de elég sokáig tartott ahhoz a pökhendi vigyázmenet, hogy most is „szabad idegekkel” érezzük a fenyegető rezonanciát. Rétest így sem, úgy sem igen kapunk es-tére; akkor pedig jó lenne, ha legalább a hidat – s vele magunkat – megmenekíthetnénk. A sok szép szabad – bár henye és rendszer-telen – civil lépés azonban nincs ingyére minden tábornoknak: ők a vélt rend (az ő rendjük) érdekében „az engedélyezett híd- és em-berveszteség” kiaknázásától sem riadnak vissza.

Azt meg az ősi hajós tapasztalatból tudhatjuk: *a fedélzeten nem tódulhat mindenki egy oldalra*, bármely irányból is látszik feltű-nni az ígélet (száraz)földje. Ettől még egy *Estonia*-méretű tengeri óriáskomp is képes felborulni, nem egy ilyen ladik, mint a miénk. Bár meglehet: az újságok képes katasztrófamagyarázataival szem-ben csak egyszerű *aknára futásról* volt szó.

A Duna ezen a szakaszon (egyelőre) nincs elaknásítva. Mi leg-jeljobb – amennyiben nem számolunk a fizika törvényeivel – egy végtelenített hurokban találhatjuk a fejünket...

1994. X. 12.

2000-EN INNEN ÉS TÚL

Volt a hetvenes években az újságoknak egy kedvelt játékuk: időről időre úrkutatási prognózisokat közöltek. Ezekben az előre-jelzésekben – megfontolt szakértők vélekedéseire alapozva – átlag ötévenkénti hódított meg az emberiség egy-egy újabb bolygót a Naprendszerben: ha emlékezetem nem csal, a Mars-utazás 1980-ra, a Vénusz meghódítása pedig 1985-re volt beütemezve.

Volt is némi alapja e derűlátó jövőképnek – elvégre a Holdat ak-korra már valóban emberi láb tapodta, s keresztül-kasul szántotta a Lunohod karkai rovarmonstruma is. Jóanyám megfigyelése sze-rint azonban ezek az űrprogramok rendre megtorpanak a 2000-es esztendőnél: mintha azon túl nem is tervezett volna további űrver-sengést a két szuperhatalom. A laikus magyarázat erre persze mi más is lehetett volna, mint egy ezredvégi világvégépánikkal elegy

bárkaelmélet: biztosan tudják a tehetős hatalmasok, hogyan lehet túlélni ezt az egyetemes romlást – földerítenek maguknak egy új, összkomfortos bolygót, áttelepítik oda a családjukat, azután utánuk a vízözön.

Időközben azonban egészen másként alakult a történelem: a kétpólusú világ immáron a múlté, a maga romantikus úrpárbájával együtt: a szovjetek a Mars helyett inkább Afganisztánba mentek, s az Egyesült Államok is beérte a Vénusz helyett Grenadával és Kuvaittal. A kozmosz hírei egyre hátrébb kerültek az újságokban, a legeslegújabb kori gyarmatosítás tervei pedig viaszosultak az egyre súlytalanabb és misztikusabb sci-fi-álmodozásokba. Csak egyvalami nem változott: a futurologusok már csak lélektani gátlásaik miatt sem szeretik a 2000-en túli éveket emlegetni – ha már végképp elkerülhetetlen, *huszonegyedik századot* mondanak.

Nem tudom azonban elhessegetni a gyanút: a tudománynak álcázott találgatások mélyén atavisztikus európai babonáink rejtőznek. Mikor a keresztény–görög kultúra magáévá tette a babiloni tízes számrendszert, aligha gondolt bárki is arra a vak félelemre, ami először úgy Szent István idejében söpört át a vén (bár akkor-tájt még „legszebb éveit taposó”) kontinensen: az ezredfordulók szinte automatikusan kihívják a világvége-hangulatot, a filozófiai dekadenciát. Ezer év alatt persze sok minden változott ezen a földrészén: például *lett – és maradt – itt egy ország a Kárpát-medencében*. S kerek számok ide vagy oda – még egy ilyet aligha talál-nánk néhány fényévnyi körzetben.

1994. V. 18.

FÖLDALATTI ROKONOK

Nagy csinnadrattával felavatták a Csatorna-alagutat *Albion és Frankhon* között, megvolt az első üzemzavar is, s született ez alkalomból egy szép új magyar szóvegyülési fogalom (miként a *csokorból* meg a *bokrétából* a *csokréta*): a „Csalagút” – gondoltam, napirendre térhetünk hát az ezredvégi technika eme legújabb fegyverténye fölött. Olvasom azonban, hogy az észtek és a finnek valami hasonlóban törlik a fejüket – s nem tudom, önök hogy vannak vele: nékem e finnugor virtustól fölpezsöl a vérem. Soha

nem állhattam a „halszagú atyafiságot” megszóló ál-európaiságot; sőt: a magyar kultúra felszabadító identitásésélyeit látom abban, hogy legjobb elméink immár nemcsak Párizsba szaladnak régi-új borzongásokért, hanem például *Hoppál* Mihály kiváló néprajztudósunk Urálon túli „unokatestvéreinkről” publikál európeér sámánkönyvet, s nem osztom a *Szálasi*-módra kórosan álmodozó magyar–japán, magyar–kínai stb. nyelvrokonság fantasztáinak délibábos szófejtéseit sem.

Úgy hiszem, a „finnugor csalagút” ideája már csak az újabb kori magyar történelemmel való párhuzamai miatt is érdeklődésünkre tarthat számot. A műszaki realitásoknál ugyanis sokkalta fontosabb kérdés az: *mit akar megkerülni* ez a légkondicionált vakondjárat. S ha rápillantunk a térképre, kézenfekvőnek tűnik a megoldás: ez a „tenger alatt járó” közlekedési köldökzsinór az *Orosz Medve* évszázadok során szívósan elhódított balti felségvizei alá férközne be, félúton Leningrád (alias Szentpétervár) és a kalinyingrádi (alias königsbergi) „előretolt helyőrség” között. Valami hasonlóra törekedne hát, mint a „szólóban” lavírozó Litvánia: úgy élni – és túlélni – Oroszország tőszomszédságában, hogy miközben részesülnek egy erős, világméretekben is jelentős kultúra kisugárzásából, mentesüljenek ugyanakkor az ebből táplálkozó birodalmi aspirációk meg-megújuló fenyegetéseitől. E „tudatos tudathasadás” érzékletes és nagyszabású metaforája ez az alagútterv is, noha nem nélkülözi a La Manche alatti „megvalósult álom” eliriglyelt praktikumát: kétségtől *kölcsönös gazdasági haszonnal is járna*, ha a Skandináv-félsziget és Közép-Európa között lerövidülnek a szárazföldi szállítási útvonalak, s a kétes biztonságú keleti lapályokat elkerülendő nem kellene olyan temérdek árut behajózni – az ötlet jelképes volta azonban túlnő holmi racionális üzleti meggondolásokon.

Idestova tíz esztendeje, a debreceni egyetemen – fél évnyi kötelező finntanulás után – halovány kísérletet tettem arra, hogy egy szemeszter erejéig az észti nyelv rejtelmeibe is beavattassak: ráerezek ízére, logikájára. Az a tanár azonban, aki ezt a szeszélyemet beteljesíthette volna, több éves ösztöndíjjal kutatgatott éppen „valahol Európában” – így a vágy kielégítetlen maradt, s lassacskán azt a pár fölszedett finn szót és kifejezést is elfelejttem. Pedig

a motiváció igen erős volt: az eléggé nem dicsérhető „magyar–szovjet diáklevelezés” ugyanis még tizennégy éves koromban összehozott – egy donyecki bányászpálya és egy szibériai komszomolka mellett – egy észt diáklánnyal. Ha jól emlékszem, *Tiiunak* hívták, Észtország második legnagyobb városában, *Tartuban* lakott, vállára omló szőke haja volt, és mindenki irigyelt érte a gimiben, akinek a fényképét megmutattam. Hamarosan csodálkozva kellett tudomásul vennem, hogy az orosz t ugyanúgy töri, mint én. *Neki ez nem anyanyelve* – írta öntudatosan több ízben is: az észt nyelv lényegében majdnem finn; mintha egymás nyelvjárásai volnának. Mi tagadás, nekem is feltűnt, mennyire hasonlít egymásra például a *Kalevala* és a *Kalevipoeg*; az én szőke Tiium megnyilatkozását hajlamos voltam mégis a peremvidékeknek a mindenkori Nyugat iránt érzett sznob vonzalmaiból eredeztetni: mi is jobban szeretjük Burgenlandot vagy a kanadai szórványmagyarságot tanulmányozni, mint a csángókat vagy a vogulokat. Mindazonáltal szerettem volna imponálni Tiiunak azzal, hogy legalább az anyanyelvén köszöntöm, ha egyszer valaha mégiscsak találkoznánk.

A személyes kapcsolatfelvételt azonban húszéves koromig várni kellett – s akkor sem szép szőke levelezőpartnerem jött a messzi Magyarországra, *hanem a férje*. Neki nem omlott a vállaira a haja, hanem sötét tüskékként meredezett az égnek – ez azonban nem akadályozott meg bennünket abban, hogy miután átnyújtottam a valóságos kincsnek számító ajándékot, a levélben megrendelt *Rubik-kockát*, harsány danászás és vállveregetés közepette az egész éjszakát végiggrogozzuk a veszprémi építőtáborban. A lángra lobbantott, majd vezényszóra elfűjt kávék vodkától reggelre nemcsak a gyomrom lángolt, hanem az agyam is. Újdonsült észt barátainknak azonban meg sem kottyant ennyi dévajság – saját állításuk szerint akkor már harmadik éjszaka nem aludtak egy szemernyi sem. Nekem csupán vonatra kellett szállnom – ők viszont indultak hajnalok hajnalán a szokásos napi kubikosmunkára...

Nem kétséges, hogy ha egyszer eltökélték, ezt a tengerfenéki alagutat is kiássák majd. Később talán folytatják majd az ásást *Budapest* felé is, s a metróállomások így következnek majd: *Deák*

tér, Örs vezér tér, Tallinn, Helsinki. Földalatti mozgalmunk nyomán valóban légiesülnek a korlátolt politikusok által huzigált országhatárok: ők vizslathatják egymást odafenn vérben forgó szemekkel a sorompó két oldalán – mi meg leszállunk a *Nagy Finnugor Csalagútba*, s összejövünk valahol félúton egy bűvöskocka-forgató partira...

1994. VI. 30.

SZARKOFÁG

Sokatmondóan szimbolikus a gesztus: *a nyolc esztendeje történt csernobili atomkatasztrófára épp egy kápolnában emlékezni.* Márpedig – többek között – a piaristák belvárosi szentélye is a színhelye volt a múlt héten, ukrán–magyar szervezésben, egy ilyen kegyeletteljes aktusnak; bizonyítván, hogy a megszentelt falak között nemcsak a szakralitásnak, hanem egy sokkal profánabb magasztosságnak: a pusztá életünknek is helye van. Viszonyunk az atomerőművekhez a hétköznapiak során sem nélkülözi az irracionálisitást: bár belátjuk temérdek hasznukat az energiaszektorban, s higgadtan igyekszünk tájékozódni működési elveikről – biztonságos voltukban legfeljebb reménykedni tudhatunk. Valahogy úgy vagyunk velük, mint évszázadokon át a teremtetett természet titokzatos erőivel: csodálattal vegyes félelemmel tekintettünk rájuk, mítoszokat és legendákat gyártva róluk, miközben megpróbáltunk naponta együttélni velük.

Csernobil mérföldkő az egymásra torlódó technikai forradalmak országútján: végképp szétzúzta illúzióinkat a tudományos fejlődés határtalanságát illetően, s embertársaink többségét rövid úton visszavetette a misztikum, a körvonalazatlan rettegés tartományába. Gyökeresen más természetű félelem ez, mint a klasszikus atomfenyegetés volt: annak tudhattuk kiváltó okait (*szuperhatalmi verseny*); megzabolázásának gyakorlati módját (*atomsorompó*); s megszüntetésének – illuzórikus, de hatékonynak látszó – megoldását (*teljes leszerelés*). Az atomerőmű-baleseteknek azonban nem igazán ismerjük sem okát (ha van ilyen), sem célját (ha lehet ilyen). Írnak ugyan róluk a lapok tonnaszámra, a szakadatlan információözönben azonban óhatatlanul elvész maga a tudás.

Csernobil azért is képes magába tömöríteni ezt a minden rációt taszító, kollektív fenyegetettségi érzést, mert a veszély, amit létezése számunkra jelent, nem egyszeri, hanem folyamatos és megmegújuló. Nem lehet azt mondani, hogy a nyolc éve történtek csakis a mániákus kommunista munkaverseny-mozgalom szó szerint *túlfűtött* hangulatának köszönhetőek, s a vörös csillag aláhúlásával oda az ostoba, öngyilkos virtus is: csak a „jubileumi” hónapban, tehát ezekben a napokban is, volt ott legalább – ennyit vallottak be – egy kisebb baleset és egy üzemzavar. Nem véletlenül követeli újólág a Greenpeace mozgalom az erőmű bezárását, s a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség sem ok nélkül nyugtalanodik: felkészültek-e szomszédaink egy esetleges újabb „rendkívüli eseményre”. Ennek esélyét pedig maguk az ukrán atomfizikusok sem zárták ki – sőt, a *Kovaljevskij-Svajgyuk* szakértőpáros még tovább is megy: szerintük, ha nem kerül sor a mostani, nem különösebben tartós, repedezett betonburkolatot fedő második szarkofág megépítésére, 1999. május 22-én ismételt, *immár egész Európát tönkretévő* robbanás színhelye lesz a csernobili reaktor.

S ez az a pont, ahol az első katasztrófával elvesztett racionális fölényt talán visszakaphatjuk. Immár szenvtelenül, a szükséges teendők tárgyilagos számbavételével állhatnánk sorsunk elébe, ami ez egyszer sorsunk megváltoztatásának a lehetőségét is magában foglalja. A békés célra felhasznált hasadóanyagok, az urán, a plutónium és az amerícium felhalmozódásának ütemét modellezni ugyanis: merő fizika; a robbanáshoz szükséges kritikus tömeg elérésének időpontját kiszámítani: merő matematika – itt van tehát a ragyogó alkalom, hogy a természettudományok visszavegyék a réven mindazt, amit elvesztettek a vámon. Most már csak határozott akcióterv kellene, nemzetközi összefogás, felülemelkedés a kicsinyes politikai részérdekeken. *A józan ész nevében állhatnánk ellen a megkerült elemeknek*, s talán feledtetni tudnánk, hogy a romboló szellemet mi magunk szabadítottuk ki a palackból.

S hogy mindez megvalósulhat-e majd a rendelkezésünkre álló öt évben? Bizony, efelől lehetnek alapos kétségeink. Ha arra gondolunk, mennyi rossz tapasztalat, hány szerencsétlen előjel szól ellene e kézenfekvő utópiának, újból megszáll bennünket az irracionális szorongás: nem vagyunk urak a saját bolygónk felett. Hir-

telen eszünkbe ötlük, milyen baljósan közel is esik az emlegetett dátum az ezredfordulóhoz; igazolni látjuk apokaliptikus képzetünket, világvége-váró hajlandóságainkat, s mi tagadás, örömetst föllapoznánk a jó öreg *Nostradamust*: mit is mond ő minderről gyatra franciasággal fogalmazott, ködös és homályos négysorosai-ban. Aztán mégis ellenállunk a kísértésnek: bizonyára megtalál-nánk ugyanis, amit keresünk – mert a lelkünk mélyén meg is akar-juk találni. Legyen csak a felelősség ama talányos szavú elporladt jóse, középkori Kasszandráé – mi pedig hihessük azt, hogy „hi-szen úgysem tehetünk ellene semmit”, ha egyszer fátumunk, lát-noki tekintet által megerősítve, elrendeltetett. S huszadik száza-don edződött cinizmusunknak is csak vézna vigasza lehet, hogy a Keletről érkező újabb világrengető eseményeket éppen akár úgy is lehet értelmezni: Ázsia és a szovjet utódállamok tarolni fognak az atlantai olimpián...

Meg kéne építeni azt a szarkofágot. Dobjuk össze, amink van – emlékezzünk: kultúránk egyik nagy forrásánál a „halhatatlan” egyiptomi fáraók is megadták a módját a stílszerű elmúlásnak. Tu-dom, egy szürke betontömb, valahol az ukrán lapályon, nem ér fel az égnek szegezett, büszke piramisokkal – ez is jobb azonban, mint ha sandán sugárzó felhők vonnának szarkofágot az emberi faj maradékai köré.

1994. V. 2.

ZSÍR ÉS DOHÁNY

A képernyőn kora reggel magabiztos úr érvel a *dohányreklá-mok* mielőbbi engedélyeztetése mellett. Nem érti, mit akadémus-kodnak ezek az ántiidőkből itt felejtett propagandisták: még az áru nevében is benne van, hogy ez voltaképpen *üzlet* – mi köze hát a sokat szajkózott *egészséghez*? A valóban *egészséges* állapot sze-rinte éppenséggel az lenne, ha *mindenki szabadon választhatna magának halálnemet*: hogyha történetesen *tüdőrákot* akar, hát azt; s ebben – természetesen a reklámpiac bevett törvényei szerint – kötelességüknek éreznék a *minőségi megoldás* felé orientálni a fo-gyasztókat.

No nem, a gyermekeket a világért sem szeretnék (egyelőre)

klientúrájuk körébe vonni – ezért nagyvonalúan le is mondanának a tévéről meg a rádióról: *megelégednének a tipikus „felnőttmédiával”, az újságokkal.* Igazán kár, hogy az iskolában a túlbuzgó pedagógusok a kelletténél hamarabb kezdik tanítani a betűvetést – ám ha így halad a magyar oktatásügy szekere, ez a probléma hamarosan alighanem *magától* is megoldódik. A füstölgés gyönyörét hirdető *köztéri* plakátokról viszont nem szeretnének lemondani; a baj csak az, hogy ezek az analfabéta kiskorúak folyton kint kódorognak a utcán, nem átallanak olykor *autóbuszra* szállva megközelíteni iskolájukat – holott ehelyett mondjuk nézhetnék otthon a füstmentesített tévét, így bekkelve ki az időt a nagykorúságig, midőn ők maguk is a dohányzó társadalom megbecsült tagjaivá válhatnak. Különben is, Kanadában épp a minap nyilvánították alkotmányellenesnek a dohányreklámok sajtótiltását: *igazán felzárkózhatnánk már a fejlett Nyugathoz!*

Az ilyen mérvű magabiztosságtól a rámenősségéről ismert riporter is elképed kissé, s csak reflexből teszi fel az üzleti illetlenség határát súroló kérdést: *végül is hány milliárdos dohány van e lánglelkű liberalizációs alapelvek mögött?*

Kevéssel az esti mese előtt az ellentábor is helyet kap a képernyőn. Pőre csecsemő sírdogál nekikeseredve méltatlan helyzete miatt: okos és erős felnőttek kirakták ugyanis egy csupasz asztalra, de elfelejtették közölni vele, hogy korántsem kegyetlenségből vagy a tajgetoszi szigor jegyében – hanem csak mert *így fotogénebb.* A szent cél érdekében elnevezték *Imrének* (szép magyar név, a szűzies ártatlanság képzete társul hozzá); s egyúttal kétségbeesett kapálódzása alá úsztatták a „*Hej Jancsika, Jancsika, mért nem nőttél nagyobbra?*” kezdetű idevágó népi slágert. (*Istenem: Imrécskéről semmit nem találtak az archívumban...*) Aztán közlik róla, hogy élete során ez a kis ráncos ennyi meg annyi tonna *zsírt* fog fölزابálni, negyvenes évei közepén megkapja első infarktusát, ötvenes éveiben a másodikat, a nyugdíjkorhatár küszöbén pedig *meghal.* Gong. *Gondoljátok meg, proletárok!* – gondolják még hozzá; de mondani nem mondják, mert a kis Imre úgysem igen érténé.

„*Meghal a kishaba?*” – pityeredik el ötéves Eszter lányom –, úgy látszik, ő sincs tisztában a *sokkoló propaganda* újmódi mes-

terfogásaival. Zsenge koránál fogva újságot sem olvas, csakis a tévét nézi; így – bár a cigarettareklámok sem tudnak rá hatást gyakorolni azzal a *temérdek* szövegükkel – azt sem betűzheti ki, hogy nem csecsemőgyilkosságról, s még csak nem is holmi *Grimm*-típusú ijesztgetésről van szó, hanem az *Országos Egészségnevelési Intézet* propagandafilmjéről. Elég nehéz elmagyarázni a kis szereplőnek, hogy az alkotók szerint *zsírban tocsogó ragadozó voltunk maga a halál*; tradicionális táplálkozási szokásaink pedig úgyszólván *magukban hordozzák hamari végzetünket*. A reklámszkeccs minden bizonnyal el is éri célját; a gyerek eddig se nagyon evett semmi húst vagy zsírosat – ezután már hivatkozási alapja is lesz az édességkultuszra.

Másnap hallom a rádióban, hogy az amerikaiak már megint kifundáltak valamit. Újabban azt mondják, *vissza az egész: a zsír mégsem olyan káros, mint eddig gondolták* – az egész ellenpropaganda csak *az olajütők érdekeit* szolgálta. Ha tehát fel akarnánk zárkózni a művelt Nyugathoz, nem csak azt a kérdést kellene feltennünk, *miért kell költségvetési pénzből dilettáns reklámgyártóknak halálra ijeszteni mesére váró gyermekeinket* (minek révén infarktusjósataik egy apró lépéssel kétségkívül közelebb kerülnek a megvalósuláshoz); hanem az illető intézet *szakmai hozzáértését* is kétségbe kellene vonnunk. De hát miért is majmolnánk mi mindenben Amerikát? Ott például nemcsak a dohányreklám korlátozása ütközik alkotmányba, hanem az is, hogy a dohányosok a nemdohányzóknak is kénytelen-kelletlen e maguk választotta halálnemet adagolják...

Egyik kutya, másik eb – legyint az ember, mire rögtön a dohánytéma után *a pitbullrajongók ötperce* következik: elérzékenyült gazdik mentegetik imádott „kutyusaikat” az igaztalan vádak alól. Valódi mesterfogást is elleshetünk tőlük: a betiltott fajtát *át kell keresztelni valami másnak*, s máris kibújik a törvény hatálya alól. A dohánylobby is élhetne ezzel a megoldással: elnevezné a termékeit mondjuk *zsíroskenyérnek*, s ezzel a *tiltott* kategóriából máris a *tűrtbe* kerülhetne. Az így keletkező profitból pedig bízást támogathatná akár az Országos Egészségnevelési Intézet szadista zsírellenes kampányát is, arról nem is szólva, hogy a „felnőttmédiá” is milyen jól hízna a szabadon áradó *zsírreklámokból*.

Igaz, a jelzett időben a kis Imre mindenképp feldobná a talpát, viszont a leköszönő munkaügyi miniszter asszony sem kényszerülne olyan, frissen szerzett népszerűségét hervasztó szózatokra, hogy „*Idős magyarok! Dolgozzatok részmunkaidőben!*” Ugyanis – *hála a zsír és a dohány, a kormány és a média szimbiozisének* – sem Imrécskének, sem Jancsikának nem kéne többé nyugdíjat folyósítani.

1995. XI. 25.

KENDER

„*Volt egyszer egy ember, szakálla volt kender*” – tanítgatom Eszter lányomat a klasszikus mondókára, másnap azonban így hallom vissza tőle: „*Volt egyszer egy vadember, szakálla volt vadkender.*” Hiába, fogékony nemzedék tagja: három és fél éves, de már rendszeresen nézi a tv-híradót (szignállal és anélkül), felismeri és megnevezi a jelenlegi és a volt miniszterelnököket (nemkülönbben „az apa újságját” a Híradó előtti reklámban, melyben talányos módon visszafelé forog tengelye körül a Föld, talán finom célzásként, hogy olykor e tájon a történelem kereke is visszafordítható), s ha gyakorló rendőrmíniszterünk megjelenik a képernyőn, az óvodában most debütáló hölgy mindahányszor a reményét fejezi ki, hogy neki aztán sikerülni fog. Nem csoda hát, ha a vadkender is beépült a kis világába, bár aligha tudja, mi fán (földön) terem.

Bevallom, én, az apja se nagyon. Gyermeckorom egy része ugyan a valahai „kenderföldön” telt, egyszer még egy elhagyott kenderáztatóba is belepottyantam – magát a növényt azonban már nem volt szerencsém megismerni. Talán ezért is döbbsentem úgy meg, amikor egy vendégség alkalmával kissé már kapatos nagybátyám rámutatott a szomszéd néni némileg dzsungelszerű virággyására, s megfellebbezhetetlenül közölte egy gyanúsán egzotikus kóróról, hogy az bizony *vadkender*. Mégpedig *indiai* – tette hozzá a nyomaték kedvéért, mintha tudna másféllekről (pakisztániról, bengáliról, ceyloniról stb.) is. Gyér botanikai ismereteimnek köszönhetően, mi tagadás, nem tudtam cáfolni a feltételezést; s azóta kissé gyanakodva nézek a házunk felett lavírozó helikopterekre: hátha éppen a környék virágoskertjeit pásztázzák? Hírlik ugya-

nis, hogy a marihuánaellenes csoportok immár a légifigyelést is bevetik, hogy kiszűrjék (és kiszűrjék) az arcátlan vadkendertermesztőket. Ez állítólag Dél-Amerikában meg Közép-Ázsiában is be szokott válni; igaz, ott néhány hektárnál kisebb ültetvényfoltokért le sem érdemes szállni – *kár volna az üzemanyagtöbbletért*, mondják a hatóságok. Ezek szerint minálunk vagy nagyobb a benzinkeret, vagy élesebb a kábszerosztag ügynökeinek a szeme – másképp mivel lehetne magyarázni, hogy idehaza viszont csekély húsz-harminc négyzetméteres „ültetvényeket” is fölfedeznek? Sőt, a híradóban – nem a lányom mesélte: a saját szememmel láttam – olyan képsort is mutattak, ami a falusi padlásfeljáró lépcsőire helyezett cserepeket mutatott, bennük nyilvánvaló vadkendercsemetékkel. Szakasztott olyanok voltak, mint a muskátlik virágzás előtt – ezeket pedig helikopterről még obszervatóriumi távcsővel is bajosan lehetne megkülönböztetni...

Persze, tudom én: minden propelleres csodamasinánál többet ér egy gyakorlott *vamzer*, aki jól nyitva tartja a szemét, aztán időről időre besétál az őrre, hogy beszámoljon a legutóbbi vizit óta felbukkant kísérletező kedvű mezőgazdászokról. (Megtehetné ezt a mezőőr – vagy ómagyar nevén: a csősz – is, ha nem halna ki lassacskán ez a szép légpuskás szakma.) A magyar bűnüldözésnek azonban *egy füles nem füles* (s itt most nem valami tettlegességre célzok): az eddigi legnagyobb hazai vadkenderültetvényt, azt a bizonyos holland–moldván vegyes vállalkozást is muszáj volt ketszer fülbegyónnia az önkéntes informatornak – először ugyanis nem hitték el neki. De másodszorra lett is aztán rajtaütés, szirénázó felhajtás! Még tán kitüntetéseső is követte volna a kenderszüretet és -égetést, ha nem pont a saját kínos mulasztásukat ütik helyre.

Azóta nem is telik el hét, hogy ne kapnánk hírt újabb és újabb (bár szerény) honi vadkenderkultúrákról: valóságos sztárnövénnyé előlépven, lassan több szó esik róla, mint a *parlagfűről* és a *mérges szömörcéről* együttvéve. Időközben, a kibontakozott értelmiségi viták eredményeképpen, az indiai „jövevény” bűnös volta is megkérdőjeleződött, s már-már egy polcra került a nagy nemzetgazdasági hasznot hajtó *dohánnyal*. Ha holland példa nyomán a vadkenderszármazék marihuána fogyasztása és termesztése

fakultatívvá válna, azaz a *büntetendő* kategóriából a *megadóztatandóba* kerülne, ritka nagy liberalizmusunk révén mi lehetnénk Németalföld mellett a lágy drogok európai nagyhatalma: importunk helyrebillentené eladósodott gazdaságunkat, sőt éppenséggel *nekünk adósodna el a korlátolt és pipogya Nyugat*, amely nem lát-szik felismerni a piac alapvető kínálati-keresleti összefüggéseit. Az nem kérdés, hogy klímánk alkalmas volna-e ennek a – ma még vad – kultúrnövénynek a nagyüzemi termesztésére: legalább fél tucat példa bizonyítja, hogy még az idei aszályos kánikulát is kibírta. Ezzel bizvást nem járnánk úgy, mint a gyapottal...

Csupán az aggaszt, hogy ha a holland példát követjük, akkor miért hozzánk jönnek a hollandok feketeültetvényt telepíteni? Nem hiszem, hogy megérné a kockázatot az olcsó „dákولاتin” munkaerő – valami zűrnék mégiscsak kell lennie ott is ezzel a fránya kenderrel. Meg aztán a MÁV sem igen van felkészülve arra, hogy „nemmarihuánázó” szakaszokat állítson be a szerelvényeibe a józan többség védelmében.

Szabadságjogok ide vagy oda, engem mégiscsak aggaszt az a szomszédos virágágyás. Lehet, hogy az éjjel kilopakodom, és áthágva a magántulajdon (meg a magánültetvényezés) szentségét, kihúzom és máglyára vetem azt a gyanús kórót. Ha ugyanis más nem is szűrná ki – *Kuncze* Gábornak alighanem sikerülni fog.

1994. IX. 8.

CSÚSZTATOTT KUPLUNG

Lassacsқан araszolok öreg Skodámmal az alsó rakparton, a tumultuózus gépkocsisereglet döreje reszketegen rezonál a fugázott kőpalánkról lepattanó visszhanggal, a Dunán pedig egyelőre – fájdalom – nyoma sincsen a dinnyehéjszezonnak. Jobb híján bömböl az autórádió: „*Egyre nagyobb ez a város, / de fel sose épül; / és eltűnik végül / feltűnés nélkül...*”

Korunk igricének diagnózisát csak erősíti az azt követő közérdekű közlemény: „*még egy csepp türelmet!*” kérnek a budapesti-ektől az ezredvég buzgó innovátorai és metropolisz-restaurátorai. „Lassan olyan lesz ez a hely, mint egyetlen nagy vakondtúrás” – osztotta meg velem magánvízióját az imént az útba ejtett benzín-

kutas is; korántsem rosszallóan, csak éppen hogy mondjon valami emberit a borraivalért cserébe. Elvieken ugyanis mindig van „még egy csepp és meg egy csepp” türelem – csak újuljon meg végre az a fránya Nagykörút; csak tűnnének már el végleg e két-milliós „nagy faluból” a butykákkal teli, korántsem „Európába vezető” földutak...

A tolerancia konkrét eseteivel azonban többnyire bajok vannak: itt, a rakparton araszolva például sehogy sem tudja megemésztetni az ember, *miért is kell neki meddő negyedórákat-félórákat vesztegetnie, miközben már repesve várják, lesik a jöttét valahol másutt.* Lépésben, csúsztatott kuplunggal próbálunk minduntalan felzárkózni, s lassanként el is feledjük, hogyan kell négyesbe kapcsolni: milyen is az a „szabadon futó”. Csoda-e, ha a borostát növesztett lélek saját szakállára megemelkedik, áttöri a szélvédőt, hangtalan suhan el a feltorlódott kocsisor fölött, száll, száll egyre följebb, s hipp-hopp máris *madártávlatból* szemléli a toporzékolva dübörgő tereptárgyakat, a kilométeres forgalmi dugót, az araszolásra kárhoztatott egész életünket? Mert tagadhatjuk-e: *fatálisan araszolunk, kényszerűen csúsztatott kuplunggal manőverezünk itt, a művelt jóléti világ szűkös rakpartján,* miközben ruganyos autópályákon suhannak el mellettünk a kiváltságosak, akiknek volt módjuk és szerencséjük a megfelelő sávba sorolni? Elvértve sem találni köztük Skodát, a kétütemű „kőkorszaki” járgányok pedig jóformán közlekedési múzeumaikban is ismeretlenek. Szó mi szó, alaposan le is nézik a rakparton erőlködőket; ökohumanista megvetésük sújtja az ólomokádó keleti környezetszennyezőket; s legszívesebben újfent áttörhetetlen sorompóval zárnák el az átjárást saját sztrádáik felé, ha időközben ki nem derült volna: *a szelek és szmogok legkevésbé sem tisztelik az emberalkotta KRESZ szabályait, s a savaseső-felhők sem torpannak meg masszív hatásági stoptáblák és tudálékos villanyrendőrök előtt.* Nincs azonban messze az idő, amikor a globális felmelegedés okozta rajnai árvizeket is a Duna-parton cammogó Trabantok és Wartburgok bűnéül róják fel évszázados füstgazda múltjukról elegáns, egy mozdulatos törlési paranccsal megfélelmező nyugati multinacionális ipari lobbyk; miközben az előbb-utóbb statisztikus valószínűséggel bekövetkező „internacionális” dunai árvizeket és atomerőmű-ba-

leseteket ugyanakkor esetleg közép-európai belügyként, afféle *monarchikus utórezgésként* kezelik majd...

Szállj alább, lélek: kievickéltünk a rakpartról. A *csúsztatott kuplung* technikáját azonban továbbra sem tanácsos feledni: ad rá elég okot az önmagát túlélte, a forgalom által jócskán kinőtt belváros. S ezzel immár megbarátkozni látszik egy egész – ebbe született – generáció is: eszünkbe sem igen ötlük már, hogy netántán másképp is lehetne. Hajtunk, *ahogy lehet*, tövig tapossuk a gázpedált, s közben azzal áztatjuk magunkat: a bal lábunk csupán a sebességváltás aktusa miatt időzik a kuplungon. A Körút elkészül egyszer, talán a jó öreg Skodák is kikopnak alólunk, s felváltják őket más, kevésbé füstölő civilizációs segédjárművek – ám e nekünk rendelt szürke restriktív évtizedekben *talán már soha nem is fogjuk megtudni, micsodás érzés „szabadon futni”*. Könnyen lehet, történelmi méreteken szerepünk csupán átmeneti, vákuumkitöltő; s az újabb, életrevaló nemzedékek észre sem veszik majd, hogyha – miként a dalban a bennünket fogvatartó, „egyre nagyobb” város – „*eltűnünk végül / feltűnés nélkül...*” 1995. III. 3.

MILLECENTER

Ilyentájt, úgy ezerszáz esztendeje őrlő kételyek közt várta az ország a szilveszteréjt: milyen is lesz az új választott ország, amit jóformán még be sem cserkésztünk teljesen. A hét törzs a Szvatopluktól elprivatizált legelőkön és folyókon osztozkodott bőszen, néhol még a testvéri nyílzápor eszközét is bevetve, hiszen tudván tudták: most aztán minden bizonynal hosszú emberöltőkre eldőlt, kié a föld és kié a zsákmány. Aggodalom töltötte el a szíveket azért is: mennyire tolerálják az itt talált népek a mi sajátos európaiságunkat.

Ilyentájt, úgy ezer esztendeje őrlő kételyek közt vártuk a szilveszteréjt: milyen is lesz az új választott vallás, amit jóformán még fel sem fogtunk teljesen. Néhol még a testvéri fülek ólmozásának eszközét is bevetettük, hiszen tudván tudtuk: most aztán minden bizonynal hosszú emberöltőkre eldőlt, kié a lelkek békéje, s ekként az informális hatalom. Aggodalom töltötte el szíveinket

azért is: mennyire tolerálja Róma és Bizánc a mi sajátos európaiságunkat.

Ilyentájt, úgy száz esztendeje őrlő kételyek közt várta az ország a szilveszteréjt: hogyan fogadja a világ az új millenniumi fővárost, amelyben jóformán még el sem igazodunk teljesen. Néhol még a testvéri bécsi tapasztalatokat is bevetettük, tudván tudva: most aztán minden bizonnyal hosszú emberöltőkre eldől, kié a kárpáti polgári hegemonia. Aggodalom töltötte el a szíveket azért is: mennyire tolerálja London és Párizs a mi sajátos európaiságunkat.

Most pedig őrlő kételyek közt várjuk a szilveszteréjt: milyen is lesz hosszú távon ez a régi-új választott rendszer, amivel jóformán még meg sem barátkoztunk teljesen. Néhol még a testvéri vetélkedés eszközeit (vesd össze: Káin és Ábel) is bevetjük, tudván tudva: most aztán minden bizonnyal hosszú emberöltőkre eldől, kié a kárpótolt ország, a médiahatalom és a világbanki dicsőség. S aggodalom tölti el a szívünket: vajon mennyire tolerálja ez a szövettségbe forrt Európa a mi sajátos, ezerszáz éves európaiságunkat...

1995. XII. 30.

GYÖNYÖRŰ ÉS KEGYETLEN

Nem világos előttem, pontosan hol húzódnak a költészet határai, s hol vannak közös mezsgyéi a szociológiával vagy az újságírással – de úgy sejtem, sokkalta szélesebbek ezek a demarkációs sávok, mintsem gondolnánk. Itt vannak például mindjárt a *dalszövegek*. Nem azokra gondolok most, ahol az éneklő alany hamis fejhangon végzetesen kisiklott szerelme fölött busong, vagy épp ellenkezőleg: tele van már vele az egész cipősszekrénye – hanem azokra, amelyek arról szólnak, motoszkálnak vagy üvöltenek, mi-féle csöbörben is feredőzünk itt és most, anélkül, hogy túllátnánk a peremén.

E majdnem költői „szövegélések” között kétségkívül előkelő hely jut *Menyhárt* Jenőnek: az *Európa* Kiadó főnöke, lelke és mindenese – mely rockzenei formációnak körülbelül annyi köze van a *Gutenberg*-galaxishoz, mint az immár feloszlott *Első Emelet*nek volt az építészethez – tudós koponyákat megszegyenítő diagnózisát adja például a manipulált fogyasztói társadalomnak az

„Itt kísértünk” című opuszban: „Azt hiszed, hogy adnak / amikor éppen elveszik / nem neked adják a dolgokat / hanem téged adnak el nekik / reklámháború bomba nők / gyönyörű áldozatok...” De rögtön itt a mindezzel szembeszegülő kisebbségi mentalitás rajza is: „Sajnálom, de én nem fogom / senki arcát viselni a ruhámon / és nem tudom, hogy jön el a holnap / nem tudom, mi az, ami várni fog / de ha húsz év múlva a tükörbe nézek / nem őket akarom látni ott / pedig azt akarják, azt akarják, azt akarják, hogy azt akard...”

Jól tudjuk, hogy ama bizonyos „ők” mit akarnak: növekedést, profitot, mind nagyobb üzleti sikert. Ez az áhított kapitalizmus velejárója, ugyanúgy, akár a reklámipari ravaszságok, féligazságok és félhazugságok. Ha például *Ogilvyt*, a hirdetőipar pápáját olvasuk, hajlamosak vagyunk még arra is gondolni, hogy *a reklám magának a világmindenségnek a metaforája*: az eleve elrendeltetett, kozmikus méretű adok-kapokon kívül nincsen is más egyéb a Nap alatt. Csakhogy az igazán kifizetődő nagy szériák népes – és lehetőleg hajszálra egyforma ízlésű és igényű – tömeget kívánnak és feltételeznek: az uniformizálás, a trikóra fénymásolt egyenarc veszélye igencsak valós jövőkép. Ráadásul ezt a kigyótojást mi magunk melengetjük, s a spontán gyarmatosulás gyönyörei közepette bele sem gondolunk: az eszményképnek tekintett egyesített Európa valóságosan egyesült piacot, így hosszabb távon fogyasztói (s ennek nyomán gondolkodás- és műveltségbeli) kiegyenlítő-dést is jelent – s nem feltétlenül az *érdes eredetiség* irányába...

Nem csoda hát, ha a művész hamarabb megszimatozza a reá is leselkedő, fenyegető veszélyt: ha nem akar termékeit könyörtelen futószalagon előállító „betanított iparossá” zülleni, már most el kell kezdenie a szellemi szabadságharcot a „széklábesztétika” ellen. S kényszerű váteszségéből még arra is futja, hogy továbbgondolja a dolgot: *egy melldőngetően kommersz társadalomnak a politikai szférája is szükségképpen kommersz*, s a választási hadjáratok a szólásszabadságot koncként zászlajukra tűző posztmodern demokráciákban voltaképpen semmiben sem különböznek tisztem azt egy intimbetét-reklámháborútól: „Gátlástalanul / örökké rád rontanak / hamis próféták / és igazságokat mondanak / te is mond-

hatsz bármit / de senki nem figyel rád / mert valaki más mondja meg, hogy milyen a világ..."

Jómagam úgy vagyok vele, hogy ha már *valaki más* mondja meg, az ne *egyvalaki* legyen. Lehet köztük politikus és reklámszlogengyáros, de legyen költő is. Nem baj, ha én is ott vagyok. Menyhártnak azonban a saját rovásomra is helyet szorítanék e kíválságos táborban. Nála pontosabban ugyanis magam sem tudnám megfogalmazni, milyen is legyen ez a világ: „*Hát persze hogy gyönyörű / hát persze hogy kegyetlen...*”

1995. III. 10.

KISKAPUK, NAGYKAPUK

Azt gondolná az ember: a nemzetközi fuballszövetség elnökének lenni a legnyugodalmasabb foglalatosság széles e világon. Az edzők edzenek, a fiúk meg rúgják a bőrt szorgalmasan öt-hat földrészben, minden korábbinál szélesebb publicitástól övezve. Csordogálnak is a pénzek rendületlenül, mind bőségesebben a módos szövetség kasszájába. Márpedig ha egy szisztéma ilyen olajozottan működik – *miként a győztes csapaton* –, *batorság változtatni rajta*.

Legkevésbé sem így gondolta azonban *Havelange* úr, az izgága brazil, aki – miután a vébédöntő létszámát merő üzleti megfontolásból korábban már sikerrel *megnövelte* – a futballkapuk méretével is ugyanazt gondolta tenni. Valahogy úgy morfondírozhatott a Copa Cabanán sétálgatva, amikor kipattant fejéből az ötlet: ha kétoldalt és felül egylabdányival kitégítom ezt az oly kíváncsú felületet, az meccsről meccsre *megsokszorozhatja a szurkolók gólörömeit*. Márpedig több öröm – nagyobb siker; az pedig még több reklám, még busásabb pénz, még fényesebb glória a regnáló elnöknek.

Az idea amilyen egyszerű, olyan nagyszerű – lelkendezhetne a fociörülettől érintetlen kibic (ha van ilyen). Csakhogy ez a formalista „növekedési előirányzat” *magába a játék lényegébe gázol bele*. A mértéktartásba, a lassúdad eleganciába. Kis túlzással azt is lehetne mondani: *ez lenne Latin-Amerika történelmi revansa a konkvisztádorok viselt dolgaiért*. Ám a kiprovokált gólbőség fan-

tomja a volt gyarmatok labdazsonglőreit épp úgy felbőszítette, mint a valahai gyarmattartók ükunokáit: maga az államelnöki székbe pályázó *Pelé* is megcsóválta a fejét; a vehemens *Mara-dona* pedig egyenesen világméretű játékosztrájkot helyezett kilátásba.

Aki nem álmodott még olyasmit, hogy a megismételt vébédöntőben, a hosszabbítás utolsó percében egy negyvenméteres szabadrúgást enyhe falssal, védhetetlenül küld a bal felső ficakba – nos, az nem igazán érezheti át, milyen lényeges kérdésről is van szó valójában. *A katartikus álmokat nem lehet csak úgy átigazítani húsz-harminc centiméterrel.* Egy világ a különbség. Valamiképp ugyanis ez a – néha bizony vészesen gólszegény, az újvilági „kifinomult” show-kultúra szemszögéből mérhetetlenül unalmas – játék *kontinentális önazonosságunk része.* Talán az utolsó alkotóelem, ami ebből a valaha volt identitásból viszonylag épségben átvészelt a csupa-petárda huszadik századot: a magaskultúra atomjaira bomlott; a tömegkultúra jobbra nem több import bővlinál; a szorgalmasan kovácsolt politikai-gazdasági egység pedig már egy másféle világrend terméke. A foci viszont nagyjából hét évtizede – a gólapasztó lesszabály bevezetése óta – gyakorlatilag *változatlan:* átvészelt két világháborút és több gazdasági válságot; s tovább kitartott, mint a virulens marxizmus-leninizmus. Európát (és csatolt részeit) tehát *a túlélés ösztöne* vezeti, amikor ez ügyben – a megőrző kontinuitás érdekében – *konzervatívnak* mutatkozik.

Lehet persze azt mondani: *kit érdekel a labdarúgás?* Az emberiség – a fene nagy (rabszolgatartó) demokráciában unatkozó régi görögöktől eltekintve – évezredekken keresztül *jól megvolt sport nélkül is:* a mindenkori úri világ a kondícióját békeidőben párba-jokkal, egyébiránt pedig tömény háborúskodással tartotta fenn; az alsóbb néposztályoknak meg amúgy sem volt érkezésük ilyesmire a temérdek robottól. *Mégis volt kultúra, mégis volt civilizáció, mégis volt Európa.* Akik így vélekednek, némileg érzéketlennek mutatkoznak egy finom, korántsem csak a tradicionális angol-szász sportkultuszban megnyilvánuló nüansz iránt: amikor a múlt század második felében a versenysport – s legfőképpen a futball – tömegesedni, népszerűsödni kezdett, hirtelenjében *alternatívát kínált* az agressziójával együttélni kénytelen társadalomnak a fegy-

verek ellenében. Vérszegény, imitált alternatíva volt ez, de alternatíva: halovány esély arra, hogy a Káin-sarjakon alkalomadtán mégis csak felülkerekedhetett a *homo ludens*. S mint cicának a gombolyag, kellett hozzá játékszer is: s „kézenfekvő”, hogy az – a gravitáció természetéből adódóan – mindjárt „lábnál legyen”.

Közhelyszámba megy: egy-egy válogatott mérkőzés a meg nem vívható – s vívandó – háborúk modellje. Európa az utóbbi évszázadban is végigküzdött néhány csatát – *s akkor is vesztesként hagyta el a pályát, ha éppen a győztesek is az ő „játékosállományából” kerültek ki*. Nem volt ez másképpen a zöld gyepen sem – csak hogy ott legalább a *játékszabályokban* biztos lehetett az ember. Jobb híján ez a szenvedély vált hát nemzetek és nemzedékek szóértésének egyetlen biztos eszközévé, azzá a bizonyos *arkhimédieszi ponttá*, amely körül időről időre úgyis önkényesen kifordul sarkaiból a világ. Így ha netán lenne is valaha racionális üzleti megfontolásból maxikapus foci (a kapufacsere világszerte minden harmadik egyesületet csődbe vinne), biztosan maradnának olyanok, akik a régi klasszikus méretek között éreznék jól magukat, s elégedetten bandukolnának haza egy becsületesen végigküzdött 0:0 után.

Ilyen szempontból sugallatos ez a dilemma *Magyarország jövőendő sorsát* illetően is. Foggal-körömmel csatlakoznánk egy olyan ligához, amely még az *eurouborka* méretét is definiálja – s amely alkalomadtán *egységesen* fog dönteni a futballkapuk tekintetében is. *S akkor majd nekünk is készen kell állnunk, hogy a kiskapuk vagy a nagykapuk mellett törjünk-e lándzsát*. S ha „egy disznó sok ludat győz” alapon mégis az amerikai célszerűség kerekednék felül, alighanem még dédelgetett nemzeti nosztalgiáinkkal is csínján kell majd bánnunk – s legfeljebb suttogva mondhatjuk: „Emlékszel, egyszer volt egy aranycsapatunk kiskapus labdarúgásban...”

1996. I. 31.

REPESZEK

REPORT

SZOTYOLA

A régi szép, lassúdan pangó időkben, amikor a stadionokban nem vizslatták még marcona rohamrendőrök a mindenkori B-középet, mindvégig hátat fordítva a meccsnek, még a publikumot felhördülésre késztető gólhelyzetekre sem sandítva oda; mikor a „kemény mag” sem feltétlenül hordott magánál boxert, gázsprét és dobócsillagot (igaz, az utóbbiak talán még nem is voltak feltalálva); a sikerorientált hatalom pedig hajlamos volt balgán azt gondolni, hogy a katonásan meszporozott gyepen hitelen lehet modellezni a megnyerhető fegyverkezési versenyt és a megnyerendő világgazdasági versenyfutást – nos, akkori-ban találkoztam a szotyola intézményével. Nem mintha nem törtem volna otthon addig is kilószám a napraforgómagot (megesett, hogy egy-egy vasárnap délutáni családi mozizást követően centi vastagon borította a tévészobaként funkcionáló konyha kövét a makukahéj); de a „szotyí” alapjában véve más, mint a napraforgó: azt igazából csak a teraszos teaföldekre emlékeztető lelátón lehet jóízűen szétköpködni, miközben a kétfalásbas támadósor, a pipogya védőket és a látványosan lepkéző kapust szidja az ember – „kibicnek semmi sem drága” alapon. Kultúr-ember persze otthon nem köpköd – legalábbis azóta, hogy a fölseperhető konyhaköveket a legtöbb helyen felváltották a kényes szőnyegek. Mégis megdöbbenő, hogy a szotyizás helyett mire próbálnának rávenni a vb-közvetítések szüneteiben: az egyik reklám szerint például nem foci a foci valami puffasztott-nyuvasztott ropogtatnivaló nélkül, amelyről valójában már egyetlen érzékszervünk sem tudná kideríteni, miféle növény is – krumpli? kukorica? szója? zab? – volt a felmenője. Tanulmányok és toleránsak a magyar nézők: négyévenként rendre ellesik a képernyőről, miként szurkolnak drukkertársaik szerte a világ nagy katlanjaiban. S amit lehet, meg is honosítanak aztán a hazai bajnoki meccseken: konfettiznek, számítógépes lyukszalagot lödöznek, kispárnákat dobálnak, s olykor még hullámozni is megkísérelnek. (A tribünről való gregorián éneklést ezúttal talán ne firtassuk – Kodály népe még ilyenkor is inkább

„szolmizál”). A tanulékonyásnak is van azonban határa: lehet, hogy a mindenféle előcsócsált pelyhek után nem kell annyit takarítani (feltéve, ha ki nem ömlik); a szotyolát azonban nem adjuk. Ez a mi peremeurópai luxusunk: ha már kenyérre sem te-
lik, egy kis pohár szotyira még talán akkor is futja...

1994. VII. 11.

MÉLTÓSÁGOSOK

Nem lehet minden hölgyet a magunkévá tenni, de törekedni kell rá. Ki ne ismerné ezt a feministák által – némi joggal – hímsovinisztának tartott jópofaságot, amelyet persze a rusztikus magyar nyelv sokkal szókimondóbban fejez ki?

A mi sokat próbált anyanyelvünk már csak ilyen: pusztá szexuális tárgyként kezeli a szebbik nemet, amíg a fogantatás kísérletéről van szó – a nők a tiszteletet csak azután kapják meg tőle, mikor az egyszerre szent és kéjes művelet már „eredményesnek” bizonyult. Szó sem lehet e tájon *atyanyelvről*, pláne *Vaterlandról*: az *anyaföld* egyenesen következik a zsigereinkben élő *Földanyácskából*. Az anyaság azonban megintcsak a káromkodás szintjére értékelődik le, ha a szexualitással kerül kapcsolatba – s ez még akkor is kínos, ha valószínűleg atavisztikus oidipuszi férfiszorongások rejtőznek mögötte.

Mindez a médiatörvény-tervezet kapcsán jutott az eszembe, ahol külön passzusban térnek ki arra, hogy a közszolgálatiségba nem fér bele olyan műsor, *amely alkalmas az emberi – s különösképpen a női – méltóság csorbítására*. Röpke tűnődés után arra kellett kilyukadnom: ilyen gyönyörűségesen csakis a *pornográfia* tilalmát tudhatták körbeírni a derék szövegezők.

Le a kalappal előttük e szakszerűségbe csomagolt nyelvi prüdériáért – a mögötte rejtőzködő szemléletet azonban nem tudom ünnepegni. Merthogy azt sugallja, hogy a pornográfia csakis a *női* közreműködő felet alázza meg, a *férfiút* – a bős machót – pedig automatikusan fölmagasztosítja.

Drága uraim (és bizonyára: hölgyeim), ősi igazság, hogy min-

dig kettőn áll a vásár. Tény, hogy pici ideje, mióta megbukott a matriarchátus, az erősebb nem került „fizető helyzetbe”, ezt a status quót azonban automatikusan a médiákra is kiterjeszteni – miközben statisztikusan bizonyított, hogy a női tévénézők vannak túlsúlyban – botor általánosítás. Valamely ábrázolat ugyanis (az oda-vissza emancipáció jegyében) vagy megalázza az *embert*, vagy nem. A törvénybe öntött méltóság értelmezésem szerint korántsem *nemi*, hanem *nembéli* dolog...

1994. IX. 15.

ELŐSZEZON*

Sejtelmes fehérség gomolyog a völgy felett – s nem csupán reggelente: napszaktól függetlenül párállik a dús vegetáció. A pasztellszürke tájban csakis a kicsiny – hátul ámbitusos parasztportába torkolló – templom fehérsége jelent biztos támpontot a szemnek. Olyan, *mintha tetszhalott állapotban leledzene a tóvidék*, noha van ám itt élet: mostanság vonulnak le utolsó hullámai az Ikarusos tanulmányi kirándulásoknak, zsenge átlagéletkorú kerékpártúra-karavánok kanyarognak a serpentineken, s napszállat előtt valóságos csúcsforgalom van a minigolfpályán is – ha már egyszer a strandoló kedvet elapasztja a hűvös időjárás.

A horgászokat meg kifejezetten *felvillanyozza*, ha időről időre csattogó-vakuzó zivatar söpör végig a tavon: *egy kiadós légnyomásváltozás állítólag a legenerváltabb halakat is kimozdítja a tavaszi tespedés állapotából*. Az eltökéltebb pecásokat még a sűrű istennyila – s a borsos áru napijegy – sem riaszthatja el a stégek-ről: némileg kísérteties látvány, amint viharkabátjukban a rendíthetetlen szobraként állnak a parton, s a csodás zsákmány reményében időnként meghúzzák a laikusok számára ismeretlen összetételű léleklevegítő keveréket. A külhoni vendég horgászokat messziről megismerni – immár nem annyira „menő” felszerelésükről (ebben jó néhány hazai társuk is vetekedik már velük), hanem *dokumentatív hajlamaikról*: ha kifogták a halat, legyen az bármilyen nagy is, rögvest visszadobják a vízbe, *persze csak azután, hogy megörökítették a fogást* a családi fotóalbum számára.

„Mit is kezdenénk vele?” – teszi fel a költői kérdést a panziós, aki (lévén maga is szenvedélyes hajnali pecás) beavat e titokzatos szubkultúra tudnivalóiba. Tőle értesülök a tavalyi nagy *harcsavészről* is: kivételesen nem a mázsás harcsák dobták fel az uszonyukat valamely ipari szennyezés folyományaképpen, hanem ők jelentettek végveszélyt – az ismert ortodox marxista példázatnak megfelelően – a náluk kisebb halakra. Rendesen ki is ették a halállományt a tóból, úgyhogy egész éves horgászbérlettel kecsegtették azt a sporttársat, aki alkalomadtán kiemel egyet-egyet közülük. Végül *szigonyos* könnyűbúvárok végeztek a méretes falánkokkal, hogy megmeneküljön a telepítés egy része; ami persze nem jelenti azt, hogy a példázat „másik kijáratánál” is ez volna a követendő eljárás.

Mindez már a vendéglátás gazdasági buktatói kapcsán kerül szóba; *kapitalista „kishalnak” lenni ugyanis manapság sem könnyű*. A számlák, a kiadások, az ilyen-olyan adók... A panziót bérlő házaspár mindenesetre valamelyest lazít a fakutyás-sízóz téli és a strandoló-csónakázó nyári szezon között: így aztán e köztes időben (*előszézonban?*) valósággal családtagnak számítunk. Még az sem marad titokban előttünk, mi a véleményük a tóvidéknek a kabaréból elhíresült, időközben leköszönt polgármesteréről, aki – úgymond – magamagát hozta lehetetlen helyzetbe azzal, hogy feltűnően a kisebbséget képező helybélieknek kedvezett a máshonnét „idevállalkozókkal” szemben. Változatlanul számon tartják azonban minden lépését: merre szokott kocogni, milyenek a családi viszonyai, hány szobás villát húztak föl neki hivatali ideje alatt. S abban is megegyezik a közvélekedés: *ő legalább – más országos politikusokkal szemben – rendelkezett valamiféle koncepcióval, mielőtt belefogott a reformjaiba*; s tudta magáról azt is, hogy a lelke mélyén ő azért mégiscsak – *humorista*...

A szóbeszéd tárgya manapság a tóvidéken leginkább nem is az ő személye, sokkal inkább *a tavak szennyeződése*. Bár itt a strandon komoly berendezés forgatja a vizet az elrekesztett úszómedencében, a környék tavairól baljós hírek érkeznek mindenféle virulens, turistariogató baktériumokról. A járványos nyavalyák márpedig errefelé sem tesznek jót a bevételnek. Még akkor sem, ha göcögve idézik a közép-amerikai tudósítást az idei *Camel Trophy*ről: ott a kizsigerelt

szupermeneknek – így a két magyarnak is – többek között egy *kole-rafertőzött* tavon kellett átvonszolniuk üzemképtelenné vált járgányukat. No, hát itt azért még nem tartunk. Bár ha továbbra is ilyen hatékony környezetvédelmet produkálnak, az új évezred első éveire bízvást lefoglalhatjuk egy jövőendő futam színhelyéül a „veszélyes élet” paradicsomát, a kies Magyarországot...

1995. VI. 16.

NYÁR A HEGYEN

Úgy perzsel a nyár a hegyen, hogy még a gőzölgő városi aszfalton is túltesz. Nem véletlen, mondják a hegylakók: *ennyivel közelebb vagyunk a Naphoz*. A hegylakók persze valójában egytől egyik városlakók, csak éppen erről szeretnek megfeledkezni: odalenn a füstös völgyben nincs az életnek semmi romantikája; csupa panel, csupa gond – idefenn meg még arról a fránya munkanélküliségről is elfeledkezik az ember. A parányi birtokokon megterem a pótlékot megpótló zöldség- meg gyümölcsféle is – utóbbi pedig, ha nem a legjobb fajta, nyugodtan mehet a mindent asszimiláló, nemes szesszé erjesztő cefrébe.

Így dolgozza be magába az embert maga a Hegy is: azok, akik lenn a flaszteron szótlanul, közönyös tekintettel mennének el egymás mellett, itt a kerítésnek támaszkodva akár negyedórát is elcseverésznek arról, milyen bogár lepte meg a cseresznyefát, kell-e öntözni az uborkát, miféle permet a legjobb a szőlőre. Előbb-utóbb aztán egy-egy pohárára is meginvitálják a telekszomszédot, előkerül a kártya, a pinpongütő, leszedik a rehasztalról a porvédő pokrócot. Rögvest kiderül az is: rövidnadrágos társaságban, szalonnasütés után kedélyesen fröccsözgetve élvezetesebbek a vébémeccsek is, miközben a hordozható Junoszty tévé egy fatuskón pihen. Ilyen intimitás mellett persze *mindenki mindenkiről mindent* tud a hegyen: kinek a lánya megy férjhez, kinek a fiát húzták meg az érettségien. Innen föntről nézve a magas politika is eltörpül: *mi vagyunk a nép*, vélik a hegylakók – mind, aki odalenn serénykedik, értünk, a mi megbízatásunkból teszi, s ha nem tetszik, leváltjuk.

Az idill valahogy mégsem olyan töretlen, mint például tavaly.

A tavasszal három betörési hullám is volt erre – pedig ezt tiltja az íratlan hegyi kódex. Eme illetlenség folytán volt, ahonnan – mint legértékesebb vagyontárgyat – a rehasztalt is leszállították a lakótelepi másfél szobába: játszani most már nem lehet rajta, viszont ha vendég jön, kénytelen félig a játékasztal alá bevaccolódva aludni.

Kicsit bizalmatlanabbul adják oda a hétvégi ház kulcsát baráti pásztoróra céljaira is, bár a szolidaritás még nem kopott ki: a félrelépő férfitársat – tisztelet-becsület neki, hogy ebben a kánikulában is vívja a *kétfrontos harcot* – ott várja a hűtőben a bor és a szóda. S látván, amint a szerelmesek – mindketten „sokcsaládós”, meglett korú emberek – délidőben, negyven fokban is rendíthetetlenül felkapaszkodnak a „nyilvános légyott” helyszínére, ismét bízhatunk: *él még a magyar virtus*; a hegyi beszéd helyett nem lesz osztályrészünk a hegyi csend.

1994. VII. 12.

REPESZEK

Széles látókörű kozmopolitológusok előszeretettel ismételtetik: a délszláv vérontás a legkevesbé sem új jelenség – csupán újabb fejezete századunk meg-megújuló fegyveres balkániádáinak. E nézet szerint más-más államok határain belül és más-más lobogók alatt ugyan, de voltaképpen *ugyanazt az idült háborút* vívja csetnik és usztasa, muzulmán és partizán, reguláris hadsereg és félkatonai szabadcsapat: e konfrontációra hajló peremvidéknek úgymond a *lényegéből fakad a gyilkolás* – a ritkás békeidők pedig csupán virtuálisak, afféle délibábos látományok.

Nem könnyű ilyesmit elfogadni az Abbázia-nosztalgiát vérében kerengető magyar alig-középosztálynak sem, amely a „boldogságos pangás” éveiben jutott el odáig, hogy nyaranta három tengerben mossza a lábát: a szigorúan szervezett aranyhomokozás és a létező szocialista pikantériával kecsegtető balti FKK-kultusz mellett épp a felemás utat járó „Jugó” Adriája révén szerezhett olcsó tapasztalót a nagy sós vízi romantikáról. *Nehéz hát most elhiteni vele, hogy a kék-fehér idill nem is volt valódi békeidő.* Inkább hisz Örkény Istvánnak, aki álnaiv egypercesében egyszerű telefonbeszélgetésnek álcázva – melyet az író folytat egy, a hozzátartozóját a frontról évti-

zedek múltán is visszaváró asszonnyal – azt sugallja: *a háború alighanem addig tart, amíg személyes tanúi élnek*. Ez látszólag nem mond ellent a permanens balkáni háború teóriájának – de valójában még a világégések hatósugarát is leszűkíti két-három emberöltőre: egy kataklizma nem tölthet be egy egész évszázadot.

Hát a feléi?

Húsvét vasárnapján apám (megittasulva egynémely fröccsöktől és keresztapám – ki egyben az ő ritka vendégnek számító testvérébátyja – nem várt látogatásától) maga mellé ültet és kiböki: ha úgy vesszük, *most van kereken ötven éve a háborús sebesülésének* – ugyanis 1945 húsvét vasárnapján történt az emlékezetes esemény. A fivérek egymás szavába vágva mesélik, hogy és mint esett – apám tízéves sem volt, keresztapám ha tizenkettő.

Akkor a környékbeli srácok már hetek óta gyűjtögették a határban szanaszét heverő temérdek lőszert – gránátot, pisztolyt, puszkagolyót vegyesen. Vérbeli kiskamasz-szórakozás volt: hamarosan össze is hordtak titokban egy szekérderekra valót a tavonult háború elhullajtott kincseiből. Mint mindig, akadt azonban egy „áruló” is, aki az apjának, az meg az oroszok által kinevezett *policájnak* beárulta a kollekción: húsvét vasárnapján jött is érte karszalagostul, hogy elkobozza. Vigasztalásképpen azonban engedte kicsit konzervdobozra lövöldözni az elkámpicsorodott fiúkat – akiknek ettől olyan harcias kedvük lett, hogy rögtön az ünnepi ebéd után újfent portyázni indultak.

A szőlőben lelt csodás *Vécsey*-gránátnak elsősorban a gyutacs érdekelte őket – neki is állt egyikük szétfeszegetni a burkot, hogy hozzájussanak a pazar tűzijátékot ígérő robbanóanyaghoz. „*Már nyílik!*” – lelkendezett a főmerész, ám ekkor *valósággal szétvetette a detonáció*: két hétig a mellén át szedte a levegőt, mire végképp véget értek földi kínjai. A többiek az egyetlen „normális” reakciót választották: *ijedtükben elszaladtak*. Apám is a saját lábán menekült – emlékszik például egy átugrott vízesárokra, ahol egy bűzölgő lótetem oszladozott. Erősen vérzett a lába (közvetlenül az áldozat mögött állva figyelte ugyanis az akciót) – később az ő vérnyomait követve találtak oda a szerencsétlenül járt fiúhoz. Lemosakodott egy útba eső patakban (hátha nem veszik észre otthon nagyanyámék a bajt), de onnan már nem tudott a saját lábán to-

vábbmenni. Végül lovaskocsin vitték kórházba, be a városba, ám *annyi volt a beteg, hogy „ilyen piszlicsáré sebesülésekkel” nem maradhatott ott.* Így hát másnap a szobaablakból nézte vágyakozva a locsolkodó fiúcsapatokat, köztük keresztapámat, akit csekélyebb sebei – vele ellentétben – nem akadályoztak a járásban.

Később apám mégis bekerült a kórházba – ketten egy ágyra egy másik kis sebesülttel. Nagyanyám előzőleg otthon naponta kimos-ta ugyan a lábáról a fáslit, de rosszcsont fia akkor már megint hegyen-völgyön járt a többiekkel – nemegyszer úgy húzva maga után a kötést a porban. Nem csoda, ha *a seb elfertőződött, sőt üszkösödni kezdett.* Az orvos már az *amputálást* pedzegette, ám nagyapám semmi szín alatt nem egyezett bele: egy parasztyereknek az maga a halál. Ám hogy mennyire komoly volt a veszély, arra egy horrorszerzői fantáziát megszégyenítő adalék: a napi „végtagtermést” a kórházfolyosón egy nyitott dézsában gyűjtötték, ami estére rendszerint meg is telt. Nem volt ugyanis medicina, se kötszer – egyszerűbb volt eltávolítani a hibás testrészt. Két tízéves gézengúz azonban ezt az alkalmat igazán nem hagyhatta ki, hogy a dézsából „kölcsönvett” karokkal-lábakkal pofozkodjanak és billentsék fenéken egymást...

Apám, elbeszélését nyomatékosítandó, megmutatja a repeszszilánkot is, ami immáron fél évszázada ott van a combjában. *Kitapinthatóan*, akárcsak keresztapám vádlíjában az övé. Az élő szövet körülöttük több ízben kicserélődött: köréjük nőtt suhanc, fiatalember, családapa – s most két nyugdíjas férfi hordozza őket. Ily módon aztán az örkényi dilemma is biztosan megválaszolható: *a háború addig tart, amíg a halandó hús az örökéletű szilánkok körül.*

1995. IV. 21.

CSÚNYA KUTYÁK

Baktatunk reggelente az óvodába a lányommal, s nem igazán értem, miért az a legfőbb társalgási témája, hogy nem akar óvodába menni. Otthon még volt kedve hozzá, a tethelyen is lesz – csupán útközben tör rá rendre ez a nemszeretem reflex. Aztán rájövök: *a kutya miatt van a mindennapi szorongás.* Kerítések rácsein, tömör lemezkapuk alá vájt gödrökből reccsennek ránk rajta-

ütésszerűen, s úgy viczorognak, mint kibékíthetetlen, halálos ellenségükre. Van, ahol négy németjuhász ront ki jöttünkre az udvarból – ami azért már a házörzés kategóriában is túlkapásnak mondható. A pici lány retteg tőlük, hisztérikusan sikoltozik láttukon, eleven abroncsként markolja a kezemet. Talán a génjeiben hordozza az anyjától örökölt félelmet is: egy emberöltővel előbb ugyanis őt vette üldözőbe egy vadászkedvű eb, már a lépcsőházban érte be és állt a mellére, hogy csak a beleérző anyai ajtónyitás menekítse meg a további borzalmaktól. Csoda-e, ha rég nem használjuk a járdát, s az utca közepén masírozunk? Inkább a négykelekűek, mint a négylábúak...

Csúnya kutyák! – mondja ilyenkor az ovis hölgy a biztonságos távolságból, azzal a labilis önbizalommal, mint ami a klasszikus példázatban szerepel: egy végtelenül hosszú kerítés mentén „bátran” hergeljük a viczorgó ebet, mígnem egyszerre véget ér a fedezék, s ott állunk hirtelen egy lépésnyi távolságra tőle, szabadon, szemtől szemben. A kertvárosi kutyák nagyobbik része szerencsére ettől a fejleménytől legalább úgy megrettenne, mint két lábon járó partnere: nem kizárt, hogy megszégyenülten somfordálna el, hiszen az ő reszortja voltaképpen nem a hamisság, hanem hogy gazdája és annak hívatlan vendégei szemében hamisságot mutasson.

Ám némileg megrendülünk ebben a hitünkben, amikor harci kutyák által széttépett nyugdíjasról, tenyésztőjük ellen fordult pitbull terrierekről szólnak a híradások. *Ahol emberhalál van, ott nincs helyük a könnyes nosztalgiáknak*, miszerint „a kutya az ember legjobb barátja”; s nem helyénvaló mondjuk a vakvezető kutyákra sem hivatkozni – *akárminémű életmentés sem egyenlítheti ki ugyanis az emberi élet kioltását*. Itt az ideje felülvizsgálni viszonyunkat a kutyához. Ha lovat csak megfelelő körülmények között, istállóban tarthatunk, miért engedjük meg magunknak, hogy a lendülethez, mozgáshoz, levegőhöz szokott nagy testű ebeket – hasonlatosan magunkhoz és a karikatúraszerű díszpincsikhez – fojtott levegőjű fedett térbe, néhányszor tíz négyzetméterre szorítsuk be? Nem lóg-e ki túlságosan a lóláb: ha már egyszer nem tudunk kontaktust teremteni fajtársainkkal, jobb híján keresünk magunknak egy alsóbbrendű élőlényt, akitől feltétlen engedelmességet és szeretetet várunk és kapunk? S ezt a logikát követve már a

többi ember sem számít: *lehet más szemében vérengző vadállat is, ha egyszer a mi kedvencünk.*

Csakhogya bocsánatos elfogultsággal szemben ott vannak a megharapott gyerekek, a rendkívüli tévés közlemények beolvasása veszettségügyben, esetenként pedig az életükkel fizető áldozatok. Az állatvédők rendre föllépnek az állatok jogaiért, de hajlamosak megfélemlíteni az *ember* alapvető jogairól. Pedig a *humanizmusnak* mint kultúránk alappilléreinek két oldala van: *befogadó*, amikor ember és ember közötti kapcsolatról van szó; s önvédelmi alapon *kirekesztő*, ha más viszonylatról. Azaz: *első az ember, s minden más csak utána jöhet.* Ez az íratlan törvény még akkor sem hágható át, ha bizonyos tekintetben fajsovinisztának lehet nevezni, s ha túlnépesedő bolygónk öngyilkos tendenciáit is magában kódolja. Az e tény fölötti moralizálás azonban nem mostanság vesztette értelmét, hanem abban az idők kódébe vesző, *leges-legelső* történelmi pillanatban, amikor az ember önhatalmúlag kivonta magát a *természetes kiválasztódás* elve alól. Az emberségen kívül álló természet persze azóta is visszaperli ezt a kiváltságát: rafinált járványokkal, „övon aluli” éghajlatváltozásokkal indít kisebb-nagyobb offenzívákat ellenünk – e szembenállás teljes feloldhatóságáról beszélni mérhetetlen naivitás vagy fölösleges képmutatás volna.

Alighanem ennek a természeti gyarmatosításnak az utóvédharca a *nagyvárosi kutyatartás* is. Győztünk, de belerokkantunk, immár korlátlan hatalmunk vagyon az állatvilág felett, csak éppen tragikusan összeszűkült a terünk e hatalom mindennapi gyakorlására. E patthelyzet a „kutyás ember” amúgy büszke lelkének torzulásával is együtt járhat – mi mással magyarázhatók például az e honban is egyre inkább elharapódzó illegális kutyaviadatok? Ezekhez már a gének programozta ölés sem elegendő – a küzdő feleket születésük pillanatától erre kell nevelni. S megesik, hogy eleve *emberölésre*: mesélik, hogy ezek a hivatalból veszett ördögök csak akkor juthatnak hozzá mindennapi véres betevőjükhöz, ha *előbb föltépi az a vásznat, melyet az ember alakú etetővályúkra feszítettek ki...*

A halálra mart, széttrancsírozott nyugdíjas gyilkosai minden bizonnyal sintérekézzre jutottak – előre megfontolt tenyésztőjüknek viszont jó esélye van büntetlenül átszálalomozni az elnéző paragra-

fusok között. Itt volna hát az ideje a rég esedékes állatvédelmi törvénnyel egy füst alatt *drákói embervédelmi törvényt* is hozni: *bizonyos kutyafajtákat eleve minősítsenek fegyvernek*, tartásukat pedig a fegyvertartással azonos szigorúsággal szabályozzák. Az elszabadult kutya épp olyan veszedelmes, mint az elsült lőfegyver – felelőtlen, „*csúnya gazdájának*” zárt, (talán kutyával is) jól őrzött közösségben a helye.

Ez esetben talán nem kerülnénk ebek harmincadjára...

1994. X. 13.

EB URA FAKÓ

Az éteri agórán nagy az élet. Cinikus riporterri vezénylőpálca ugraszt egymásnak állatvédőt állatbefogóval, kutyást kutyagyűlölővel, ebtenyésztőt ebtenyésztővel. Utóbbiak indulatos szakmai disputájából még azt is kihámozhatja az ámuló kívülálló: igazi fajtanemesítő nem lehet *fiatal* ember – aki, úgymond, legalább egy évtizeden át nem bíbelődött e gyakorlatias genetikával, az legfeljebb *szaporítja*, de legkevésbé sem *tenyészt* az ebet. A nem sokáig késlekedő replika szerint a vádaskodónak kétgyermekes családjával van dolga, nincsen hát joga lapja lekicsinyelni őt csupán huszoneves volta miatt. Tiszta sor: *aki két vásott emberkölyökkel elbír, boldogul talán pár tucatnyi megveszekedett kutya-kölyökkel is*. Igaz, a büszke, veterántudatú éltesebb asszonyságra se szívrepesve bíznám a kutyámat, ha volna.

A televíziós vitakellékek külsőségeikben fölötte demokratikusak; az eredmény kaotikus. Van ebben némi szerepe a sumák játkémesternek is: csakis addig hagy valakit szóhoz jutni az általa felállított *hydeparki* hordó tetején, amíg „érdekes”, amíg „felpörgeti magát” – mihelyt azonban valami lényegbevágó kiderülne a jelenség hátteréről, könnyedén odébsasszézízik, hogy valami egészen másba kapjon bele. Vágóollóval elnyisszantott gondolatmenetek, levegőben maradt labdák szegélyezik szeszélyes kacskaringóit. Így aztán a gyilkolásra programozott pitbulloktól indulva a veszett rókák elleni hajtóvadászaton és a fajkutyapiac anomáliáin keresztül egészen a *szubdarwinizmusig* eljuthatunk: egy máskülönben higgadtnak tetsző szakértő még azt is megkockáztatja,

hogy – ánglus mintára – az állat- és embervédelmet egyazon törvényben kellene szabályozni. Nos hát akkor: éljen Britannia! Mit nekünk avas, kontinentális „teremtés koronája”-elmélet: vissza a biológiai ősdemokráciához! (Mindig izgatott a kérdés: miféle elvi meggondolásból tesznek kivételt a fundamentalista állatvédők mondjuk a vírusokkal – holott azok is az egy és oszthatatlan fauna szerves részét képezik...)

Az „embervédelemre” persze kisebb súly helyeződne ebben az állatjogi törvényfelfogásban. A szegény kivert ebek kapcsán például rendre kötelezően elhangzik az érvelés, miszerint az embert az minősíti, miként bántja a gondjaira bízott állatokkal. (A népnyelv erről úgy tartja: „*eb ura farkó*”.) Szegény kivert hajléktalanokról viszont – nyilván „témaidegenségük” folytán – ezúttal sem esik szó. Az emberfaj állatias jellegére utal a – kriminalisztikai szakújságírói ténykedése folytán *e bestiális humán hajlamról* úgyszólván nap mint nap meggyőződő – műsorvezető zárszava is. „Lám, ilyenek vagyunk mi, emberek” – kacsint össze velünk, mi alatt a stáblista ráúszik a vég nélkül perlekedő, pitbull-viadalra emlékeztető vitatáborokra.

Nem hagy nyugodni a gondolat: vajon miként rajzolódna át ez az önelégült *emberi* vigyor, ha ceremóniamesterünknek is olyasmiben volna része, mint a minap e sorok írójának? Viszi a polgár haza a kislányát az óvodából, s miközben botorkálnak a hirtelen rájuk zuhant hótól keskenyen felsöpört járdán, próbálja benne tartani a lelket: a zimankóból mindjárt bejutnak az otthon jóleső melegébe. Épp egy széles kapu előtt haladnak el, amikor nyílik az ormótlan szerkezet, s kilép rajta két mandulavágású férfi. Mellőlük azonban a levegőben úszva egy vicsorgó németjuhász ugrik a gyanútlan járókelőre, akinek épp csak annyi ideje marad, hogy – miként a farkastól halálra mart nagymama a pécsi parkerdőben – saját testével a gyereket fedezze. A túlbuzgó házörzőt szerencsére átmenetileg lefoglalja a tömött télikabát. Rongyosra is szaggatja – miközben szerteszáll belőle a toll, bizarr szőnyeget képezve a szűzies fehér havon. Már éppen hozzákezdene ahhoz is, ami *alatta* van, mikor végre lecsillapítja egy egzotikus ázsiai parancsszó. A leánygyermek visít, „*menjünk innen, apa!*” – sikoltozik; az apa pedig magából kikelve üvölt, míg lassúdan pilinkézik kabátjából a

toll. Pillanatokon belül vastag kapucnis dzsekit nyomnak a kezébe: *csak az isten szerelmére, botrányt ne csináljon*: nem azért honosították meg a nagy falat a pesti külvárosban, hogy most mindenféle nyomozó betekintést nyerjen mögéje, s netán spontán népszámlálást folytasson. A láb még remeg, aztán megindul: haza kell vinni a gyereket; meg aztán kinek hiányzik a bíróságra járni? Még az egyszerű azonosítás is felesleges fejfájást okoz egy edzetlen szemű őshonosnak...

A kárpótlásként kapott dzseki azóta is használatban van. Hatalmas, hímzett amerikai zászló virít a hátán, megtépett gazdája pedig megadóan viseli az élceket *eleddig titkolt, ám most buzgárként feltörő kozmopolita ízléséről*. Pedig a kárvallott tényleg kozmopolita – egy percig sincs eszében holmi rasszista összefüggésben látni kellemetlen kutyakalandját. *Általánosságban az embert átkozza, aki nem áll emberölésre idomítani – sőt genetikusan programozni – egy állatot*. Amely aztán akár *tévedésből* is képes gyilkolni; noha a legkozmpolitább érzés kétségkívül az *életvágy*. Mert az élethez talán annak is van némi joga, aki nem tenyészt, nem szaporít – csupán rendeltetésszerűen jár-kel egy behavazott peremkerületi járdán.

Kedves hölgyek és urak! Való igaz, nemes lélekre vall a nekünk kiszolgáltatott lényekkel való együttérzés. Abba a fránya állatvédelmi törvénybe azonban – ha egyáltalán kérhet ilyesmit *egy másik kiszolgáltatott* – az „élni” kategória mellé az „élni hagyni” kívánalmát is kéretik belefoglalni.

1996. II. 15.

MINDEN NAP GYERMEKNAP

Irdatlanul hosszú a gyermek egy napja – s óhatatlanul ki kell tölteni valamivel. Hát ki is tölti, a tőle telhető leleményességgel. Ha korán kellene kelni, feltétlenül lustálkodni szeretne; ám ha a szülők vágnák ugyanezt tenni, akkor már hajnalok hajnalán fenn van, ő kukorékol a kakasnak, s olyan hangerővel merül el az angol nyelvű rajzfilmcsatorna passzív élvezetében, amely a legtöbb hajszálgyökérrel kapaszkodó álmot is illanékonyá teszi. Ha enni kellene, semmi étvágyat nem mutat; bezzeg ha szűken mérte a botor szülő a bevásárlást, a farkaséhes csemete a legutolsó kenyérhé-

jat is elmajszolja előle. Ha sürgetően közeleg az óvodába indulás ideje, csillapíthatatlan családimádat önti el, amely még ily röpke, átmeneti időre sem viseli el az elszakadást; ám ha hadiösvény útjába eső indiántáborrá lényegült szülinapi zsúrról próbálja az „ős” hazacsábítani zsenge korú leszármazottját, könnyen megkaphatja: micsoda unalom, merő ástás úgy általában az „édes otthon”.

Aki részesült a gyermekáldásból, az bizonyára érti, mire gondolok, amikor azt mondom: *minden nap gyermeknap*. Aki meg – már vagy még – nem, annak úgyis hiába mondom. Elhiszem, a külső szemlélő nem lát szoros összefüggést a hasfájás és a kialvatlan szem, a „kötelező” esti diavetítés és a határidős munkák csúszása között; könnyelműen irigyliz viszont a vasárnap délutáni korzózásra szívós munkával megeremtett *familiáris idillt* – már azután, hogy az utolsó hiszti is lezajlott, hogy milyen oda nem való játékot kell feltétlenül vinni a sétára; s még azelőtt, hogy a most debütáló kimenőruha megmártózott volna egy hívogató útszéli pocsolyában.

Persze, való igaz, léteznek öntelt pillanatok, amelyek némi gyönyörérzetet keltenek a szülői szívben – az átlagos közérzet azonban legkevésbé sem utalható általános érvénnyel az „idill” fogalomkörébe. Az öröm jobbára abból fakad, amikor naponta konstatáljuk: *itt kérem, szinte észrevétlen, kis emberek készülnek-cseperednek* (szeretjük hinni, hogy nekünk, úgyszólván saját használatunkra és szórakoztatásunkra); s az olykor fájdalmas felismerés is ugyanebből hajt ki: *ez a készülés-cseperedés aligha bonyolódhat le zökkenők, konfliktusok nélkül*. S mert minden meglepő helyzetre, tragikus vagy komikus szituációra egyszerűen nem lehet kész receptünk, előfordul, hogy *csak állunk és csodálkozunk* – leginkább azon, milyen fatális véletlenek összjátéka folytán is keveredtünk mi ebbe a képtelen matinéelőadásba.

S vannak persze pillanatok, amelyek teljes valónkban megrendítenek. Ki gondolná például, hogy *saját halálfélelmünknel is van fenyegetőbb veszedelem?* Hogy amikor élettelenül csüngenek a kis, máskor oly szertelen karok, amikor a huncut arcocskából hűtlenül eltávozik a vér, imádott rosszcsontunk nem mutat semmi életjelet, a mentő nem akar jönni, s ha mégis, akkor hasztalanul lélegeztetik, pumpálják, gyúrják-gyömködi a belőlünk sarjadzott testet – akkor megkérdőjeleződik minden hiúságunk és büszkeségünk, összetöpo-

rödnek csekély erényeink és nagyszámú vétkeink, s a létezés szerelme egyetlen hatalmas szívrettenésbe fókuszálódik, az élet értelme egyetlen tiltakozó akarattá egyszerűsödik – *egy más életért*.

Kell hát a gyermeknap, még ha a felnőtt észjárás is ötolta azt ki. Kell egy dátum, ami elkülönбöződik a többitől. Amikor mindenféle pátosz nélkül, vurstliszédületben és vásári csinnadratta közepette arra gondolhatunk: *mi is ilyen gézengúzok voltunk, s ők is ilyen aggódó szülők lesznek* (ha lesznek). Hogy azért ez mégiscsak egy életképes láncolat, *s a mi szükséges halandóságunk feloldódik egy lehetséges halhatatlanságban*. Hogy mi eltávozhatunk ebből a ringlispiles-vattacukros angolparkból, de mégis megőrződik valami mozdulatainkból, szavunk járásából, lelkesedéseinkből és félelmeinkből. Mert ilyen önzőek vagyunk: *mi* akarunk élni. S ezért vagyunk ilyen önzetlenek: *másokat* éltetünk.

Ezek persze kissé másféle gyermeknapok, mint amiket mi gyermekként megéltünk. Nem kell kötelező érvénnyel piros meg kék nyakkendőt kötni, s a kölyök tanítónője (*a „rajvezető pajtás”*) sem közli megfellebbezhetetlenül, ki lesz a kendőkötő avatószülő. Így aztán nincsenek kölcsönös ebédmeghívások vadidegen családoknál, sem kínos nevetgélések az avatásról hazafelé menet betérven a falusi presszóba. *Nincs hat pont, se tizenkettő*: marad a körhinta, a nyalóka meg a felhúzható, csattogó szárnyú bővlirepülő.

Másnapra kelve persze az eldodzsemezett percek tovatűnnek, s maradnak a „szürke gyermeknapok”: ruha kell, tápszer, ceruza, kifestő, a nagyobbacsáknak könyv, walkman, számítógép. S a szülő leleményesen sakkozik, s inkább a saját vágyainak nyesi szárnyát, csak hogy a csemetét táplálja, ruházza, iskoláztassa. *Jó balek, akiről az állam is tudja ezt*: azért tudja szemérmetlenül lenyesegetni a családi költségvetésről mindazt, ami nem a fa törzse – nemcsak a leveleket és a virágokat (*gyümölcsöt* már nem is mérészelek emlegetni), hanem *még a háncsot is*. A cinikus fiskális, aki csuklás nélkül *a létminimum alatt vonja meg a „jóléti” állam ismervét*, nagy valószínűséggel bízhat abban: nem a gyermeket sarcolja meg, hanem a szülőt – az ugyanis olyan állatfajta, hogy a szájától is megvonja a falatot, csak hogy a hazának új katonákat, az államnak meg új adóalanyokat neveljen.

▼ Csak azzal nem számolnak, hogy ekként zsarolni csupán *a már*

megszületett gyermekekkel lehet. Hogy a nekünk rendelt csekély szabadságfok (felismert szükség?) arra szoríthat bennünket: ha a kincstárnak három gyerek még gyerek, kettő már nem – akkor jöjjön az egyke! (Vagy az egy se.) S akkor, egy emberöltő múltán (mikor a mostani pragmatistáknak már a porukat is elfújta a szél, s csak az általuk fölvett adósságokat nyögik szerencsétlen maradvékaink) szükségszerű lesz a felismerés: se több katona, se több adófizető. S akkor majd végképp bezár a vurstli, mindörökre véget ér a több évtizedes, grandiózus gyermeknap.

1995. V. 27.

MUSZÁJ-HERÓDESEK

Hány Mária fér meg egy országban? – teszi fel a kérdést az alternatív tévécsatorna vetélkedőcelebráló frontembere. A valószínűtlen válasz nem csupán a primitív kvízzjáték telefonálóját taglózza le: *hatszázezer-néhányszázan* viselik ezt a szép és egyszerű nevet határainkon belül, meggyőzően utasítva maguk mögé a különkülön nagyjából háromnegyedannyi táborot képező Erzsébeteket, Istvánokat és Józsefeket. Így aztán minden kertelés nélkül állíthatjuk: *Magyarország a Máriák országa.*

Azonkívül állítólag – ha még emlékeznek – *Mária országa* is; igaz, ezt jó néhány más államalakulat is előszeretettel terjeszti magáról szerte Európában és Dél-Amerikában. S mivel olyan szabály nem ismeretes a hagiográfiában, hogy ugyanazon istenközeliség mély ne terjeszthetné ki óvó karjait akár nemzetközi méretekben is, jobb megbarátkozni e nem kizárólagos státusunkkal. Ha azonban az iránta való, megkülönböztetetten bensőséges magyar vonzalmakra gondolok, nem tudok szabadulni a sejtelemtől: az ő égszínkép nagykendője alatt rég elfelejtett közép-ázsiai pogány termékenységistennőink emléke húzódik meg. Persze korántsem willendorfi pőreségében – annak csupán a szubsztanciája, szublimációja, amely már a szűzen szülés gyenge lábakon álló teológiai paradoxonával sem keveredik éles ellentmondásba. A legárukodóbbak e tekintetben talán éppen atavisztikus gyökerű káromkodásaink: csupán a felszínük otromba trágárság – a mélyükön ott

rejtezik az isteni megtermékenyítés iránti makacs (mert olthatatlan) szomjúság.

Ott, ahol a kollektív gondolatvilág legbenső zugaiba is így belefészkelte magát a közösségi életösztön, *valami igen nagy katalizmának, egyetemes megrázkódtatásnak kellett történnie, hogy mindez felfüggesztessék*. Nagyobbnak, mint egy tizedelő háború – abban ugyanis a túlélés érdekében nem sejtett tartalékok is mozgósulnak. Márpedig az életlánc szakadozik most: *fogy a magyar* – mondhatjuk banálisan. S nem csupán azért fogy, mert „vadászó” férfiai vélt makro- és nagyon is valóságos mikrogazdasági kényszerűségből két végén égetik a gyertyát, tizenhatórásznak és – a társadalombiztosítás rövidlátó megkönnyebbülésére – nyugdíjas koruk előtt belepusztulnak a szakadatlan hajszába (vagy ha nem abba, akkor az ugyancsak „objektív okokból” rájuk parancsolt tétlenségbe); hanem azért is, mert *egyre kevesebb köldökszinórt vágnak el* e tájon. Ostobaság volna mindezt lappangó suicid hajlandóságainkkal magyarázni, mint némelyik kiművelt és asszociatív koponyánk teszi – az öngyilkosság ugyanis ekkora méretekben még statisztikusan sem a „dolgok rendjébe” illeszkedő jelenség, holmi montesquieu-i „égővi” elrendeltetés, hanem *a folyamatos társadalmi és egyéni sokkhatásokra adott tanácstalan és kétségbeesett reakció*.

Azt hiszem, e téren nem árt földhözragadt materialistaként, pusztán az érdekviszonyokban gondolkodnunk: a mai Magyarországon – sokkal inkább, mint az évszázadok során bármikor – a lakosság többségének *komoly érdeksérelmet okoz a gyermekek világra hívása és fölnevelése*. Így van ez még akkor is, ha ezen a megállapításon netán felhördülnek parlamenti szómágusok és „intelligens” kibicelő, világi cölibátusra esküdt erkölcsprédikátorok: az a magyar, aki enged fajfenntartási ösztöneinek, humanista eszményeinek, és behódol a saját gyermek(ek) utáni vágyakozásnak, az ellenséges társadalmi klímában *végletesen leszűkíti önnön életlehetőségeit*. A korábbi, sokak által visszamenőlegesen demagógoknak bélyegzett szociális támogatási szisztéma mára – hála a kapitalista átalakulás honi (ordas) változatának – az „idejétmúlt” idealista világfelfogást megleckéztető *büntető szankciók* eszköztárává vált, s újabban már a látszatra sem ügyel senki: a legfrissebb gaz-

dasági megszorítások bevallottan *leginkább a gyermekvállaló családokat sújtják*. Még a leginkább élet-halál kérdésben, a *gyógyszerár-kompenzáció* ügyében sem csap senki az asztalra, amikor – ki tudja, milyen meggondolásból (*éljen a múlt – vesszen a jövő-dő?*) – a krónikus „öregségi” medicinák hozzáférhetőségét a leggyakoribb gyermekorvosságok rovására kívánják növelni...

S hogy mindez nem „elkerülhetetlen gyermekbetegsége” az új magyar demokráciának, hanem „szakértő ostobák” – korántsem bocsánatos – *bűne*, azt egyetlen kézenfekvő érveléssel beláthatjuk: magának az országnak *nem lehet érdeke, hogy megrövidítse, drasztikusan leapassza saját lakosságát*. Ha pedig mégis ez volna Magyarhon érdeke, rajta, urak, tessék élénk tární az országmentő koncepciót: hány millió engedelmes és megrendszabályozott alattvalót tartanak ideálisnak? Hetet? Vagy esetleg még nyolc is szóba jöhet?

Húszszázalékos „lélekinflációnál” persze a Máriák is szükségképpen félmillió alá szorulnak (s nem azért, mert kiszorítják őket a Szamanták és Pamelák); noha még így is el tudnak majd dönteni egy országgyűlési választást. Meglehet, hogy még pártot is alapítanak az anyaság szentsége nevében; valami alkalmasabbat az *igazán* humanista kormányzásra. Ha szerencsénk van, nem esik bele a „szórásba” maga a Boldogasszony sem, s lehetünk még egyszer megint az ő szerelmetes országa. Talán, minden nehézség dacára, megszüli azt a kisdedit, s ki tudja fizetni a patikaszert, ha fiára rátörnének alattomos, felnőtt nyavalyák.

Soha nem volt még ennyire okunk atyai aggodalomra. S aligha volt valaha is ilyen égető szükségünk a termő Szűzanya oltalmazó karjaira, hogy *aprószentjeink védelmében szembeszállhassunk a képmutató muszáj-heródesekkel*.

1995. II. 8.

MINDHALÁLIG ADÓSOK

„Bolondok vagytok? Gyereket, ebbe a mai világba? Ráadásul már van is egy otthon...” Csak ömlik, ömlik a baráti szó, a bennünket féltő, értünk aggódó. Nehéz vitatkozni az igazukkal: ebben az országban ugyanis egyre kevésbé van bármiféle családpolitika. A gyeset, a kádári rezsim nagy szociális attrakcióját épp most ké-

szül megkurtítani a kormányzat; arról pedig, hogy a magyar adórendszer konzekvensen büntesse, s véletlenül se serkentse a honi gyermekáldást, már az elődjei gondoskodtak. Öblös hangú népmozgalmi váteszek szónokoltak a közeli nemzethalálról, ha honfi és honleánytársaink nem lépnek (feküsznek) haladéktalanul a tettek mezejére; ám a *Ki kicsoda?* kötetei indiszkréték és árulkodóak: épp a leghangosabban huhogók nem vitézkedtek túlon túl annak idején a nemzet kvantitatív felvirágoztatásában. (Magyarán: a „gyermekai” rovatban egy név ha szerepel, olykor pedig egy sem.)

„Gondoljatok bele, mennyivel előbbre tartanátok anyagilag, szakmailag, ha nem pelenkázással és büfiztetéssel töltenétek a fél életeteket” – duruzsol a fülünkbe a szirénhang, s mi csupán erőteljes ellenérveket tudunk felhozni: hogy ami ki akar jönni az emberből, az némi késleltetéssel is kijön; hogy nem szeretnénk, ha a kislányunk egyke lenne; s különben is: nem az akadémiának vagy az adóhivatalnak csinál gyereket az ember. Azért persze eszünkbe jut mindez, amikor sokkal kisebb lakásba költözünk, hogy a belvárosi flaszter helyett egy tenyérnyi peremkerületi kertben játszhasznának a porontyok; amikor mindezért cserébe kétesztendei bruttó jövedelmének mértékéig adósodik el a lelkes szülő a nem épp gyermekbarát OTP-s hitelpolitikának köszönhetően; vagy amikor a kismama röghözkötöttségre van hónapokig kárhoztatva, mert a bébivel két szoptatás között csak automobillal közlekedhetne, arra pedig még a legyszerényebb kategóriában sem igen telik.

Szerencsére vannak más inspirációk is, mint a racionális érvek és ellenérvek: egy picikénél is picinkébb kéz szorítása, egy romlatlanul huncut mosoly, egy jópofa gyerekszájbeszólás. Nem lenne persze rossz, ha *közben* is élhetnénk, s nemcsak *utána*, hogy a lurkók fölcseperednek, kiröppentek. Jó volna, ha nem bélyegeznének meg csak azért, mert jól felfogott érdekeink ellenére mégis teljesítjük a legősibb természeti parancsot: a *reprodukción*. Bár nem tudni, jót teszünk-e utódainknak: az okos individualisták, a pragmatikus karrieristák sohasem mulasztják el törvényekkel körülbástyázni nyugalmas öregkorunkat, ami pedig meddő virágkorra következik. Aztán a mi gyermekeink fizetik az ő nyugdíjukat is egy munkás, ám hedonista élet után; ugyanolyan keveset, mint ne-

künk, ám ezzel nem – nem ezzel – keserítik meg a mi öregkori, unokás hedonizmusunkat.

Igazából nem is a piszkos anyagiak miatt aggódom: majd csak kitágul az a fránya lakás, elkopik az uzsorahitel, s kerül talán egy rozsdamarta, öreg járgány is. Csak nekik, a most még kiságyból pislogó, leendő tb-járulék-fizetőknek hogy fogok elszámolni: mégis, hogy gondoltuk, politikusok és a politika elszenvedői azon a poros ezredvégen, hogy a mi összes cechünket őnekik kelljen majd kiegyenlíteni?

Hát nem bolond, aki egészséges, bizakodó, tabula rasával induló emberkéék helyett mindhalálíg adósokat segít erre a vadkapitalista (vadszocialista) világra?

1994. VIII. 18.

SZEPLŐS FOGANTATÁS

A ráérős középkorban komoly – és hosszan elnyúló – teológiai disputák tárgya volt: miféle gyakorlati módszerrel is mehetett végbe a szeplőtelen fogantatás. A magasztos spekulációk óceánjából aztán – magányos korallzátonyként – szárazra bukkant az egyedül lehetséges kompromisszumos megoldás: a Boldogságos Szűzet csakis *a hallójáratain át* termékenyíthette meg az isteni küldetésben eljáró Szentlélek. Az oly nyugtalanító paradoxon ezzel a némileg pórias magyarázattal annak rendje és módja szerint fel is oldatott: a szakrális fenségben sem esett folt, s a kényszerűen földön járó híveknek is módjuk nyílt némi profán kajánkodásra.

A történelem folyton-folyvást ismétli önmagát – bár megglehős készséget mutat a *variációkra*. Nincs ez másként a *spekulatív érvrendszerek* történetében sem. Ami például a *honi kapitalizmus újrafogantatását* és a híveknek – a pusztá földön járni kénytelen választópolgároknak – való „eladását” illeti: a középkori teológiai logika főntebb említett iskolapéldája bízvást *retorikai előképnek* tekinthető.

Ha emlékeznek: a rendszerváltozás vázlatos forgatókönyveiben még *magát a szót is* kerülték – s nem is csupán amiatt, mert a negatív marxista közegben is kifejezetten rossz volt a csengése. *Kapitalizmus* helyett rendre *valami mást* mondtak, s a széles publi-

kum igazából csak akkor sejtette meg, minek is néz elébe, amikor – úgyszólván a május elsejei jelmondatok közé csempészve – feltűnt a „*be kell vezetni a piacgazdaságot*” direktívája. A valamegyes történelmi ismeretekkel bírók ezt persze bölcsen megmosolyogták, tudván: a piac az olyan, hogy *vagy van, vagy nincs* – így hát a felülről erőltetett „bevezetése” körülbelül annyi sikerrel kecsegtet, *mint ha egy világtól elzárt kolostorban alkalmas hölgy-személyek híján is kötelezően előírnák a többnejűséget*. A piacgazdaság elől később aztán a feszültségenyhítő „szociális” jelző is lekopott, s kisvártatva kiderült: ez bizony *ugyanaz* a klasszikus akvárium fogócska a kis és nagy halakkal; minélfogva – hogy egy másik állati hasonlattal éljek – ember ezután embernek elvtársa (urambocsá’: felebarátja) helyett mégiscsak *farkasa* leend.

Abban a minutumban pedig, amikor cirka három emberöltőre eldőlt, hogy ebben a szép új magyar kapitalizmusban *ki lesz a kevés nagyon gazdag, és ki a sok nagyon szegény* (a szemérmes politológusok „az átalakulás nyerteseiről és veszteseiről” beszélnek), hirtelen szükség lett az új, személyre szabott eredetmondákra: *mi képpen is állt elő ez a huzamosnak ígérkező status quo?* Miért épp azok lesznek a jóllakottak az esetek túlnyomó többségében, akik már korábban is a kondér körül sündöröghettek? Hogyan is keletkeztek jószerivel a semmiből hirtelen nagy vagyonok, ágas-bogas vállalatbirodalmak? Miként fonódott össze az új államrezon fogantatásában a *régi és új* politikai, kulturális és gazdasági elit; s ha tudjuk, hogyan: *történhetett volna-e esetleg másképpen?*

Nem lehet kétséges, hogy máris készül – ha ugyan már készen nincsen – a mindenkit kielégítő *kompromisszumos* magyarázat, mely szerint az új hatalom fogantatása vitán felül *szeplőtelenül, a hallójáratokon át* történt. Útban volt ugyan néminemű – nem épp gusztusos – fülzsír, no meg az a fránya dobhártya is bevérzett valamelyest az országmegváltó művelet során; ám – hála a gyertyát tartó bábaasszonyok szakértelmének – a legjobb úton van hozzánk a várva várt messiás.

Halleluja, halleluja!

S úgy harminc év múlva, amikor teljes vértetben hirdetni kezdi majd az ígét, az istenkáromlás veszedelme nélkül már senki sem vonhatja kétségbe az igazát. Nem hiszem, hogy az a jövőendő

tanítás túlon túl hasonlítana a *hegyi beszédre* – sokkal inkább azt fogja bizonygatni metsző logikával: a módos vagy a koldus életet *mindenki csupán magamagának – de legalábbis szüleinek* – köszönheti. Akkor, „a múlt évezred kilencvenes éveiben” kellett volna észnél lenni: miként lehetne egy kis „eredeti” tőkét felhalmozni a Csáki szalmájaként széthordott közösből. A naiv, idejétmúlt eszmékkel szédített apáknak tudniuk kellett volna: noha a privatizáció nem inverze az államosításnak – *közös vonásuk a jogi lepelbe bugyolált, intézményesített szabadrablás...*

A *Guldenburgok öröksége* című hanzanémet szappanoperában – melyben két (egy elszegényedő nemes meg egy feltörekvő nemtelen) sörgyáros család verseng presztízisért és hegemoniáért, s a *Rómeó és Júlia* shakespeare-i receptjét „tömegesítve”, a legparlagiasabb üzekvő szenvedélytől hajtva keresztül-kasul indázik egymáson, miként a mintaadó *Dallasban* a Barnes-ok meg a Ewingok – a tömény limonádében tapicskolva elhangzott egy örökbecsű megállapítás is: *a vagyont mindig az apák nemzedéke szerzi; ám a stílust a fiúk dolga szállítani hozzá.*

A ma született Bárány már a *fiúk nemzedéke*. Semmiben sem szenved hiányt, mindent megkap majd, s a legjobb nyugati magániskolákban csiszolhatja elméjét, hogy *stílusosan* hirdethesse az új evangéliumot. S ha eljön az ideje, az atya nevében méltósággal uralkodik a szerencsétlen, kifosztott testi-lelki szegényeken, akik örökletes szeplőiket szégyenlősen takargatva, bigott meggyőződéssel hisznek majd a *szeplőtelen fogantatás* igaz legendájában.

1996. II. 28.

*GONDOLATOK
A LOMTÁRBAN*

GONDOLÁTOR
ALOMTÁRSÁV

GONDOLATOK A LOMTÁRBAN

Aztán ne felejs el képeslapot küldeni Varsóból! – évődött velem gimnáziumi osztálytársam; s mi tagadás, olcsó szellemeskedése igencsak a szívembe markolt. Őt nem vették fel elsőre az egyetemre, engem igen, s ez az aprócska különbség – még javában „daliás” ántiidőket: 1980-at írtunk – annyit jelentett, hogy kettőnk közül én leszek az, aki ősztől angyalbőrbe bújik. Egy percig sem hittem a falumbéli hatvannyolcas „cseszkói veteránok” laza szövegének („...kifeküdtünk, kérlek, napozni a tank tetejére, alig győztük elhessegetni a csajokat...” – elvégre a megszállás az megszállás; s az intervenció gyalázatos tényén vajmi keveset változtat, hogy az csakis „internacionálisan” lehetséges.

Végül aztán – köszönhetően egy „rendkívüli” lengyel katonaember önzetlen honfibuzgalmának – mégsem lettem marcona megszálló: nem kellett parancsuralmi alapon „baráti segítséget nyújtanom a szocialista Lengyelországnak”. Személyes megkönnyebbülésre, a fellélegzés mákonyos pillanatára mégsem emlékszem. „Megmentőm”, *Jaruzelski* tábornok ugyanis óhatatlanul egy polcra került a szememben Chile stadionvirtuóz „konszolidálójával”, *Pinochettel* – s nemcsak a napszemüvegdivatot illető hasonló ízlésük miatt érezte minden porcikám, hogy jobb- és baloldali diktatúrák között e modern időkben sincs számottevő különbség. *Lech Walesa* ellenben *maga volt a megtestesült ellenállás: eleven ember a bólogató bábok között, az egyetlen igazi potenciális államférfi a tespedő keleti végeken*.

Másfél évtized futott el azóta, s a hazája első méltóságává emelkedett hajdani forradalmárt a minap *saját népe állította fel* államelnöki székéből. Lehet, hogy barikádharcosnak jobb volt, mint hatalomgyakorlónak; lehet, hogy a lengyelek most valaki mással is meg szeretnének próbálkozni – ők tudják. Ha hinni lehet a választási számtannak, a „kiszkábs” modorú *Kwasniewski* a jövő embere: nem tett ugyan eddig semmi különösöt a lengyel demokráciáért – igaz, gombokat sem nyomogatott a szejmben mások helyett. Most viszont bizonyíthat majd – vélte a statisztikák szerint a többség, amely jó posztkommunista szokás szerint

megint *nem valamire vagy valakire, hanem valami vagy valaki ellen* voksolt.

Ez a valaki pedig történetesen épp az „összeférhetetlen” Walesa, *akinek szoros vereségét önfeledt öröm köszöntötte a magyar sajtó túlsúlyos részében.* Az még csak érthető, hogy a regnáló MSZP sietett üdvözölni a „szociáldemokrata sikert”; némely közpolitikai kommentátorunk reakciója azonban nemcsak a szimpátiázás kibicelés, hanem valósággal az *amnézia* tüneteit is mutatta – ami, tudjuk, nem tesz jót ebben a szakmában. A televízió egyik „elfogulatlan” hangú összefoglalója például az elnökválasztást követően haladéktalanul „*a történelem lomtárába*” utalta a legenda népi forradalmárt. A hajdan oly kiváló riporternő pedig, a publicisztika göröngyös ösvényein botladozva, úgy vélte: a (különbön főként általa) „nehezen kivívott” lengyel demokráciát „nevetségessé tevő” Walesa vádjai – melyek Kwasniewskivel kapcsolatos választási csalásokra és az ifjú ellenlábas nem létező, ám „bediktált” diplomájára vonatkoznak – összefüggésbe hozhatók a vádló villanyszerelői *szakmunkás-bizonyítványával* (azaz pallérozatlan-ságával?), ami nyilván nem jogosít egyenes úton a „vezérségre”. A másik oldalon viszont mit sem nyom a latban *egy kis ismerős kozmetika*: elvégre e rugalmas logika szerint a hatalmat mindenáron megszerezni érthető törekvés – görcsösen *ragaszkodni hozzá* azonban főbenjáró bűn. *Aki király akar lenni, és nem akar velünk jönni, pokolba kell annak menni* – sugallja a bátran asszociatív eszmefuttatás.

Mint hajsza! híján internacionalista segítségnyújtó, egyszerre vagyok hallatlanul dühös és mélységesen letört. Nemcsak azért, mert ilyen ostobácska szófordulatokkal küldik irigylésre méltóan lezser kollégák „*a történelem lomtárába*” sivár kényszerpályákon mozgó ifjúságomat, romantikus hiteimet és eszményeimet; hanem azért is, mert elszólásaikból az a szemellenzős életfelfogás sugárzik, miszerint *csakis az számít, aki éppen hatalmon van – mindenki más akár visszamenőleg is büntetlenül leírható.* Pedig Walesa Nobel-békedíján élcélődni körülbelül akkora faragatlanság, mint ha mondjuk Rabin béke-erőfeszítéseit nullázná le valaki, csak mert egy elvakult merénylő golyója múlt időbe tette őket.

A hazai sajtó Walesával szembeni *általános zavarának* – s en-

nek nyomán túlkompenzáló pálcatorő kényszerének – lélektani alapja alighanem az, hogy volt idő, amikor ez az ember és szak-szervezeti mozgalma voltaképpen *helyettünk, Tökmag Jankók (és Jankák) helyett cselekedett*, miközben mi a legjobb esetben is csak a kabáthajtóka alatt rejtegettük a Szolidaritás-jelvényt. Akik pedig akkoriban talán épp ezekre az ártalmatlan „szolidarizáló” jelvényekre vadásztak, most kései elégtételt érezhetnek: lám, mégiscsak őket igazolta a csalfa idő – *mért is kellene hát megmaradnia Herkulesnek?* Az ő új, „csinos”, kozmetikabarát (a jogfolytonosság kedvéért szintén gdanski) dizájn-Herkulesük – az idézőjeles esztétikai jelző hölgykéztől való, tehát hitelesnek tekinthető – bezeg gáncs nélküli lovag: *jószérivel nincsen múltja, amihez újabbkori tetteit mérni lehetne*. Ha netán elekcíós visszaélés, önéletrajz-hamisítás, a választók megtévesztése bizonyosodnék is rá, szegről-végre az is csak Walesa bűne lehet – azt ugyanis senki nem vitatja a Visztula partján, hogy a „kínos” előzmények folytán még adoniszi vetélytársa diadalát is csak az ő prolibajszos „áldása” legitimálhatja. S mi köze vajon e megharcolt tekintélynek *Pilsudszki* marsall valahai központosító törekvéseihez, mint azt egyes honi hírmagyarázók sulykolják? Nem arról van-e inkább szó, hogy a napszemüvegét kényszerűen levetett, megfiatalított régi rend gyűri maga alá a csapzott és idősödő átmeneti rendszer-váltót?

Elszomorító tény, hogy a fél évtizede tartó szimbolikus bocsátnatkérések egyetlen hullámában *sem jutott senkinek eszébe* a magyar újságírás (akkori) jelesei közül, hogy elnézést kérjen azért, mert a magyar sajtó közel egy évtizeden keresztül konzekvensen dezinformált (torzított, csúsztatott, hamisított, mellébeszélt) a lengyelországi szabadságharcról szólván. Nemcsak elhallgatott, de visszájára is fordított perdöntő mozzanatokot – többek között a most „lomtárba utalt” elnökkel kapcsolatosan. Meglehet, lefokozási hajlama is *e hazug múlt fölött érzett kollektív bűntudat önkéntelen leplezését* szolgálja. Összekacsintva akár a „majdnemdiplomás” trónkövetelővel is: nem baj, fiú, ha némi moszkovita leleménnyel rásegítesz kicsit erre az olajozatlanul működő fiatal demokráciára – *mi, értelmiségiek tartsunk össze a bugrisokkal szemben*. Ha belebuksz, akkor is megéri: sikerül bizonyítanunk általa,

hogy ez az uborkafára felkapaszkodott szentfazék villanyszerelő nem egyéb, mint *hatalommániás diktátor*; s hogy „ezeknél” olykor még a kedvenc gyermek is képes felfalni saját forradalmát.

Ha pedig – hála az internacionalista segítségnyújtásnak – mégis összejön a dolog: az „öreg” végre-valahára a lomtárban, kipróbált történetíróink pedig a helyükön lesznek. Mi meg majd itt elpoénkodunk a *varsói gyors*sal – de aztán te se felejs el küldeni az „el-esett városból” egy köszönő képeslapot...

1995. XII. 5.

TARTALOM

<i>Előszó</i> (Tóth Gábor)	3
----------------------------------	---

KANYAROK

Plakátmagány	7
Szivárvány	8
Kanyarok	9
Országos hóguta	11
Kompország hadovái	13
Amiről az ének szól	16
Einstand	17
Bajuszhamisítás	19
Az első százéves terv	21
Nagybőjt	24
Zuhany	27

KISKAPUK, NAGYKAPUK

Aranykulcsocska	33
Hurok	35
2000-en innen és túl	36
Földalatti rokonok	37
Szarkofág	40
Zsír és dohány	42
Kender	45
Csúsztatott kuplung	47
Millecenter	49
Gyönyörű és kegyetlen	50
Kiskapuk, nagykapuk	52

REPESZEK

Szotyola.....	57
Méltóságosok	58
Előszезon	59
Nyár a hegyen	61
Repeszek	62
Csúnya kutyák.....	64
Eb ura fakó.....	67
Minden nap gyermeknap.....	69
Muszáj-heródesek	72
Mindhalálíg adósok.....	74
Szeplős fogantatás.....	76

GONDOLATOK A LOMTÁRBAN

Gondolatok a lomtárban.....	81
-----------------------------	----

KONZERVATÍV ALTERNATÍVA
Tanulmánykötet a Batthyány Lajos Alapítvány
konferenciáján elhangzott előadásokból

(A Batthyány Lajos Alapítvány Kiadója, 1996.)

A kiadvány előadásokat, válogatott hozzászólásokat tartalmaz, amelyek a Batthyány Lajos Alapítvány által 1996. május 10–11-én szervezett „Konzervatív alternatíva” című konferencián hangzottak el. A kötet 450 forintos áron a Batthyány Lajos Alapítvány irodájában (1067 Budapest, Eötvös u. 24. I. em. 16.) megvásárolható.

TARTALOM

- **Tar Pál: Megnyitó beszéd**
- **Tókéczki László: A mai magyar konzervativizmus örökségének forrásai**
- **Pierre Pauchon: A középerők Franciaországban: a kereszténydemokráciától az UDF-ig**
- **Semjén Zsolt: A magyar kereszténydemokrácia elvei; Válogatott hozzászólások**
- **Molnár Attila: Társadalmi integráció és nemzettudat**
- **Pusztai Erzsébet: Családpolitika és szociálpolitika**
- **Reszler András: Megjegyzések a liberális konzervativizmus szelleméről; Válogatott hozzászólások**
- **Günter Gabsteiger: Konzervativizmus a bajor CSU példáján**
- **Krómer István: Konzervatív eszme – magyar valóság**
- **Válogatott hozzászólások**
- **Kerekasztal-beszélgetés a pártok képviselőivel**

97/46
3835

A leginkább szúrágta régészeti lelet sem vetekedhet régiségben egy tegnapi újsággal – tartja a bölcsesség; s e megálapítás igazát csak az az újdondász érezheti át igazán, aki régi – tegnapi – cikkei között tallózva próbálja szellemi gyermekeit mérlegre tenni: vajon mely írásai azok, amelyek a zsarnoki aktualitástól elszakadva is érdeklődésre tarthatnak számot? E lomtárban is, mint minden lomtárban – megvan persze az esély, hogy a lapuló kacatok között föllelhetőek olyan csecsebecsék, amelyek némi suvickolás után levetik bizsu-álarcukat, s nemesen csillannak meg a kandi napfényben.

Jómagam 1994 tavasza és 1996 tavasza között óvatos becslések szerint is legalább kétszáz publicisztikát – vezércikket, elemzést, kommentárt, tárcát, szösszenetet – írtam második otthonomnak tartott lapomba, az (akkoriban még „lepedőnyi”) Magyar Nemzetbe. Ezek közül harmincnégyet – megélt éveim számával megegyező opuszt – válogattam be e kisded gyűjteménybe; a műfaji határok és a hazug kronológia helyett inkább a belső utak mentén haladva. Szempont volt a szelekciónál az is, hogy ne igényeljenek nehézkes lábjegyzetet: az aktuálpolitika „szenzációi” még az újságcikkeknél is mulandóbbak. A kötetcímet adó íráson kívül tizenegy-tizenegy darab (válogatott?) alkotja a három ciklust, amelyek szándékaim szerint más-más szemszögből mutatják ezt a két szűk esztendőt – a közöttük tapasztalható átfedés én magam vagyok.

Ha kedvük tartja, kísérjenek el e különös lomtárba. S ha kincskeresés közben netán mégis beleakadnának egy-egy pókhálóba, nézzék el ezt egy gyakorló hírlapírónak.

Csontos János

CSONTOS JÁNOS: GONDOLATOK A LOMTÁRBAN

11

11

11

11

11